

SISUKORD

1. TERVISHOIUTEENUSE OSUTAMISE LEPING....2	
TERVISHOIUTEENUS	2
1.1. TERVISHOIUTEENUSE OSUTAJA VASTUTUS ..2	
ARSTIVANNE.....	3
1.2. PATSIENDI VASTUTUS.....3	
PATSIENT	3
2. ARSTIABI EESTIS JA EUROOPAS.....4	
2.1. RAVIKINDLUSTUSETA ISIKUD	4
2.2. RAVIKINDLUSTUS	4
RAVIKINDLUSTUSE SÜSTEEM EESTIS ..5	
EUROOPA RAVIKINDLUSTUSKAART	5
2.3. AJUTINE TÖÖVÕIMETUSHÜVITIS	6
HAIGUSHÜVITIS	6
HOOLDUSHÜVITIS	6
VÄLTIMATU ARSTIABI JA KIIRABI.....	7
2.4. RAVIJÄRJESKORRAD	7
2.5. PIIRIÜLENE ARSTIABI.....	7
3. PATSIENDI TEADLIKKUS TERVISHOIUTEENUSE SAAMISEL	8
3.1. HAIGUSTE ENNETAMINE JA UURINGUD ..8	
HAIGUSTUNNUSED JA DIAGNOOSID	9
UUE RAVIMI MÄÄRAMINE, KÕRVALMÕJUD	9
OPERATSIOON VÕI KIRURGILINE PROTSEDUUR	9
UURINGUD JA KATSED	10
3.2. HAIGUSLUGU JA HAIGUSLOO DOKUMENTEERIMINE	10
HAIGUSLOO KOOPIAD	11
3.3. TEADEV NÕUSOLEK.....	12
ISIKUANDMED JA KONFIDENTSIAALSUS.....	12
TEISENE ARVAMUS.....	12
3.4. PERE- VÕI ERIARSTI VAHETUS	13
ERIMÄÄRSTI VAHETUS.....	13
PEREÄRSTI VAHETUS	14
SAATEKIRI	14
4. TERVISHOIUTEENUSE KVALITEET JA JÄRELVALVE.....	15
4.1. MEDITSINILISED VEAD	15
4.2. KAEBUSTE ESITAMINE.....	16
EKSPERTIDE HINNANG.....	16
4.3. HAIGUSLUGU JA TERVISEANDMED.....	17
EBAÕIGED ANDMED HAIGUSLOOS JA DIAGNOOSI MUUTMINE	17
5. KAHJU HÜVITAMINE	18
5.1. KAHJUDE LIIGID JA TÄHTAEG	18
KAHJUNÕUDE TÄHTAEG	19
5.2. RIIGI ÕIGUSABI	19
5.3. MENETLUSABI.....	19
RIIGILÕIV	20
6. VAIMNE TERVIS	20
6.1. ERIHOOLEKANDETEENUSED	20
IGAPÄEVAELU TOETAMISE TEENUS ..21	
TÖÖTAMISE TOETAMISE TEENUS.....	21
TOETATUD ELAMISE TEENUS	21
KOGUKONNAS ELAMISE TEENUS	22
ÕÖPÄEVARINGNE ERIHOOLDUSTEENUS ..22	
KINNISESSE ASUTUSSE PAIGUTAMINE.....	22
6.2. EESTKOSTE SEADMINE.....	23
TEOVÕIME	23
TSIVIILKOHTUMENETLUSTEOVÕIME.....	23
EESTKOSTJA MÄÄRAMISEKS	24
KOHTUPSÜHHAATRIINE EKSPERTIIS	24
ÕIGUS ESINDAJALE.....	24
ÄRAKUULAMINE	24
EESTKOSTJA ISIK JA ÜLESANDED	24
EESTKOSTE ULATUS.....	25
EESTKOSTJA MÄÄRAMISE LAHEND.....	26
MÄÄRUSKAEBUSE ESITAMINE.....	26
JÄRELVALVE EESTKOSTJA TEGEVUSE ÜLE	26
EESTKOSTJA ÜLESANNETE MUUTMINE, UUE EESTKOSTJA MÄÄRAMINE, EESTKOSTJA AMETIAJA PIKENDAMINE	26
7. PUUE JA TÖÖVÕIMETUS	27
7.1. PUUDETOETUS	27
PUUDE RASKUSASTME TUVASTAMINE	27
PUUDETOETUSE ARVUTAMINE	27
7.2. PÜSIV TÖÖVÕIMETUS	28
TÖÖVÕIMETUSPENSION	28
TÖÖVÕIMETUSE PROTSENDI TUVASTAMINE	28
TÖÖVÕIMETUSE KORDUV EKSPERTIIS.....	29
VAIDE ESITAMINE	29
8. HEA TEADA	29
8.1. EESTI RIIGI POOLT PAKUTAVAD TEENUSED JA TOETUSED	29
SOTSIAALTEENUS	30
SOTSIAALTOETUS	30
TOIMETULEKUTOETUS	30
SOODUSTINGIMUSTEL ERALDATAVATE TEHNILISTE ABIVAHENDITE TEENUS	30
REHABILITATSIOONITEENUS.....	30
LASTE ASENDUSKODU TEENUS	31
RIIKLIK LAPSEHOIUTEENUS.....	31
8.2. KOHALIKU OMAVALITSUSE PAKUTAVAD TEENUSED JA TOETUSED	31
SOTSIAALTEENUSED	31
8.3. KASULIK TEAVE	32
LINGID	32
INFOTELEFONID.....	32
TASUTA ÕIGUSABI	32
SEADUSANDLUS	33

PATSIENDI ABC

Viimasel ajal on patsiendi õigused tõusnud Eestis üha enam avalikkuse tähelepanu keskpunkti. Nii ajakirjanduses kui ka patsientide seas kerkib järjest rohkem esile küsimusi, mis puudutavad tervishoiu- ja sotsiaalteenuste kättesaadavust, teenuste kvaliteeti, terviseandmeid või kaebuste esitamist.

Patsiendi ABC on koostatud eesmärgiga anda ülevaade sotsiaal- ja tervishoiuteenustest ning olulisematest patsiendi õigustest iga valdkonda eraldi käsitledes.

Kogumiku põhiosa on pühendatud kehtivatele seadustele ja määrustele ning soovituslikule Patsiendi Õiguste Hartale. Kokku võetud on informatsioon kuhu ja millal pöörduda, kui tekivad probleemid teenuste kättesaadavuse või kvaliteediga ja kuidas neid olukordi lahendada.

Lisaks eelnimetatule toome kogumikus välja olulisemad mõisted tervishoiusüsteemis ning viited seadusandlusele.

1. TERVISHOIUTEENUSE OSUTAMISE LEPING

(Võlaõigusseadus § 758, 759, 760, 761, 762, 764, 770, Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 2)

Maailma Terviseorganisatsiooni definitsioon järgi on **TERVIS** täieliku füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu seisund, mitte üksnes haiguse või puuete puudumine.

TERVISHOIUTEENUS on tervishoiutöötaja tegevus haiguse, vigastuse või mürgituse ennetamiseks, diagnoosimiseks ja ravimiseks, et leevendada inimese vaevusi, hoida ära tema tervise seisundi halvenemist või haiguse ägenemist ning taastada tervist.

Tervishoiuteenuse osutamise lepinguga kohustub tervishoiuteenuse osutaja osutama patsiendile tervishoiuteenust, eelkõige teostama patsiendi läbivaatust arstiteaduse reeglite järgi tema tervise huvides, nõustama ja ravima patsienti või pakkuma patsiendile sünnitusabi, samuti teavitama patsienti tema tervisest ja ravi käigust ning tulemustest. Tervishoiuteenuse osutamine hõlmab ka patsiendi hooldamist tervishoiuteenuse osutamise raames, samuti muud tervishoiuteenuse osutamisega otseselt seotud tegevust.

Tervishoiuteenuse osutamisel osalev kvalifitseeritud arst, hambaarst, iseseisvalt tervishoiuteenust osutav õde või ämmaemand, kes tegutseb tervishoiuteenuse osutajaga sõlmitud töölepingu või muu sellesarnase lepingu alusel, vastutab tervishoiuteenuse osutamise lepingu täitmise eest tervishoiuteenuse osutaja kõrval ka isiklikult.

Tervishoiuteenuse osutamise leping loetakse muu hulgas sõlmituks ka tervishoiuteenuse osutamise alustamisega või tervishoiuteenuse osutamise kohustuse ülevõtmisega patsiendi nõusolekul, samuti siis, kui otsusevõimetule patsiendile tervishoiuteenuse osutamise alustamine vastab tema tegelikule või eeldatavale tahtele.

NB! Tervishoiuteenuse osutamisel on patsiendi kahjuks kõrvalekalduv kokkulepe tühine!

Tervishoiuteenuse osutaja on kohustatud osutama tervishoiuteenust isikule, kes seda taotleb, kui taotletavad lepingutingimused ei ole vastuolus seaduses sätestatuga ja tervishoiuteenuse osutamise lepingu tüüptingimustega.

1.1. TERVISHOIUTEENUSE OSUTAJA VASTUTUS

ARSTIVANNE

Tartu Ülikooli arstiteaduskond

Olles omandanud arstikutse, tänan oma õpetajaid.

Töotan oma au ja südametunnistuse nimel, et pühendun arstitöös inimese abistamisele ja humaansuse põhimõtete teenimisele.

Minu tegevuse sihiks olgu rahva tervise säilitamine ja edendamine, haiguste ennetamine, haigete ravimine ning nende kannatuste leevendamine.

Lähtun oma töös arstiteaduse põhimõtetest ja kasutan vaid selliseid raviviise, mille tulemuslikkus on teaduslikult ja eduka praktika kaudu tõendatud. Uuringu või raviviisi soovitamisel austan patsiendi tahtet ning teavitan teda nii selle oodatavast kasust kui ka võimalikest ohtudest.

Suhtun oma kolleegidesse austusega ega keeldu abist, kui nad oma patsiente ravides minu poole pöörduvad.

Täiendan pidevalt oma teadmisi ja oskusi ning jagan neid oma kolleegidega.

Hoian kõrgel arstikutse au nii patsientide kui kogu ühiskonna ees.

Pean hoolikalt saladuses, mida patsiendiga seoses mulle on usaldatud.

Täidan oma arstikohust ühtviisi kõigi patsientide suhtes, kedagi eelistamata.

Miski ei saa mind sundida oma oskusi kasutama arstieetika põhimõtete vastu.

Tervishoiuteenus peab vastama vähemalt arstiteaduse üldisele tasemele teenuse osutamise ajal ja seda tuleb osutada tervishoiuteenuse osutajalt tavaliselt oodatava hoolega. Vajaduse korral peab tervishoiuteenuse osutaja suunama patsiendi eriarsti juurde või kaasama eriarsti.

Tervishoiuteenuse osutaja vastutab üksnes oma kohustuste süülise rikkumise eest, eelkõige diagnoosi- ja ravivigade ning patsiendi teavitamise ja tema nõusoleku saamise kohustuse rikkumise eest.

Tervishoiuteenuse osutaja vastutab ka teda abistavate isikute tegevuse ja tervishoiuteenuse osutamisel kasutatavate seadmete vigade eest.

Tervishoiuteenuse osutaja ja teda abistava isiku vastutuse aluseks olevat asjaolu peab tõendama patsient, välja arvatud juhul, kui patsiendile tervishoiuteenuse osutamine on jätud nõuetekohaselt dokumenteerimata.

Kui tegemist on diagnoosi- või raviveaga ja patsiendil tekib terviserike, mida oleks saanud tavapärase raviga ilmselt vältida, eeldatakse, et kahju tekkis vea tagajärjel. Terviserikkest tulenevat kahju peab ka sel juhul tõendama patsient.

1.2. PATSIENDI VASTUTUS

PATSIENT on isik, kes vajab oma seisundi tõttu tervishoiuteenust. Patsiendil on õigus saada kvaliteetset ja tervisekeskset arstiabi haiguste ennetamiseks ja raviks. (*Eesti Patsientide Esindusühing*)

Patsient peab tervishoiuteenuse osutajale avaldama oma parima arusaama järgi kõik tervishoiuteenuse osutamiseks vajalikud asjaolud ja osutama kaasabi, mida tervishoiuteenuse osutaja lepingu täitmiseks vajab. Samas on tervishoiuteenuse osutajal kohustus küsida patsiendilt vajalikku informatsiooni ning ta ei saa jääda lootma patsiendi enda arusaamale raviks vajamineva informatsiooni valikul.

Patsient peab järgima arsti ettekirjutusi ravitulemuste saavutamisel. Vastasel korral ei vastuta arst ebakvaliteetsete ravitulemuste eest.

Tervishoiuteenuse osutamise eest tuleb maksta kehtestatud, kokkulepitud või tavalist tasu, sellise tasu puudumisel aga mõistlikku tasu. Patsiendilt võib tasu nõuda niivõrd, kuivõrd tervishoiuteenuse osutamise kulusid ei kata ravikindlustus või muu isik.

2. ARSTIABI EESTIS JA EUROOPAS

(Eesti Vabariigi põhiseadus § 28, Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 6, 16, Ravikindlustuse seadus § 27, 38)

ÕIGUS ABILE

Eesti kodanikul on õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral

Abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul. Riik soodustab vabatahtlikku ja omavalitsuse hoolekannet. Lasterikkad pered ja puuetega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all.

2.1. RAVIKINDLUSTUSETA ISIKUD

Ravikindlustuseta inimesele on tagatud vältimatu arstiabi.

- Igal Eesti Vabariigi territooriumil viibival inimesel on õigus saada vältimatut abi.
- Õigus saada kiirabiteenust on igal Eesti Vabariigi territooriumil viibival isikul.

KIIRABI on ambulatoorne tervishoiuteenus eluohtliku haigestumise, vigastuse või mürgistuse esmaseks diagnoosimiseks ja raviks ning vajaduse korral abivajaja transpordiks haiglasse.

Enamus omavalitsusi katavad ravikindlustamata inimeste esmatasandi abi.

- Haiguse korral saab oma perearsti poole pöörduda tasuta.
- Perearst on täpsemalt informeeritud, mis ulatuses omavalitsus ravi toetab.
- Vastavalt sellele, kuidas omavalitsusel rahaliselt võimalik, võib omavalitsus toetada ka ravimite ostmist.

Praktika ravikindlustamata inimese perearsti juurde pääsemise korraldamiseks võib omavalitsustes olla erinev.

- Kohalik omavalitsus võib toetada perearsti ning perearst ei esita kindlustamata inimeste eest omavalitsusele arveid.
- Teise võimalusena võib omavalitsus tasuda perearsti esitatud raviarve, andes näiteks vajadusel garantiikirja.

2.2. RAVIKINDLUSTUS

Eestis kehtib kohustuslik ravikindlustus, kuhu laekub raha sotsiaalmaksust. Ravikindlustuseks maksab tööandja töötaja brutopalgast 13%.

Ravikindlustus toimib solidaarsusprintsibil: raviteenus ei sõltu konkreetse inimese eest makstud sotsiaalmaksu suurusest. Haigekassa tasub kindlustatud inimese eest raviasutusele raviteenuse maksumuse.

Ravikindlustust korraldab Eesti Haigekassa, millel on 4 piirkondlikku osakonda. Haigekassa peamine ülesanne on ravikindlustushüvitiste (tervishoiuteenused, ravimid, hüvitised) võimaldamine. Lisaks koostab haigekassa ravikindlustuse eelarve ning esitab selle kinnitamiseks haigekassa nõukogule; peab arvestust kindlustatud isikute üle; sõlmib tervishoiuteenuse osutajatega lepinguid ning kontrollib nende täitmist; kontrollib kindlustatud isikutele osutatavate tervishoiuteenuste kvaliteeti; määrab ajutise töövõimetuse hüvitisi ning menetleb kindlustatud isikute avaldusi jne.

RAVIKINDLUSTUSE SÜSTEEM EESTIS

KINDLUSTATUD ISIK on Eesti alaline elanik, tähtajalise elamisloa või elamisõiguse alusel Eestis elav inimene, kelle eest makstakse või kes maksab iseenda eest sotsiaalmaksu. Lisaks võrdsustab seadus kindlustatutega ka inimesi (nt lapsi, pensionäre jne), kelle eest sotsiaalmaksu ei maksta. Õigus ravikindlustusele tekib ka välislepingute ja Euroopa Liidu sotsiaalkindlustushüvitisi koordineeriva seadusandluse alusel.

Oma ravikindlustuse kehtivust saate kontrollida internetipanga või riigiportaali www.eesti.ee kaudu, kui teil on ID kaardi kasutamise võimalus.

Ravikindlustus kehtib töösuhte lõppedes veel kaks kuud. Et ravikindlustus ei katkeks, tuleb ennast ühe kuu jooksul pärast töösuhte lõppemist töötukassas arvele võtta, kuna ravikindlustus algab töötuna arveloleku 31. päevast.

Ravikindlustus on tagatud kõigile töötukassas registreeritud töötutele ega sõltu ei eelnevast tööstaažist ega töösuhte lõpetamise põhjustest. Ravikindlustus ei ole seotud töötuskindlustushüvitise või töötutoetusega.

NB! Haiguslehe saamiseks pärast erakorralist vastuvõttu tuleb pöörduda perearsti poole!

EUROOPA RAVIKINDLUSTUSKAART

Arstiabi saamiseks Euroopas peate raviasutuses esitama Euroopa ravikindlustuskaardi või selle asendussertifikaadi ning isikut tõendava dokumendi.

Eesti Haigekassas kindlustatud inimesed, kes viibivad teises liikmesriigis ajutiselt, saavad vajaminevat arstiabi võrdsetel tingimustel selles riigis elavate kindlustatud inimestega. Selle sätte alla ei kuulu siiski teise riiki minek sel eesmärgil, et seal end ravida. Arstiabi vajadus peab olema tekkinud teises riigis viibimise ajal. Tervishoiuteenuse vajadus peab olema meditsiiniliselt põhjendatud ja arst peab arvesse võtma eeldatava viibimise kestust ja tervishoiuteenuse olemust.

Teises riigis plaanilise arstiabi saamiseks tuleb taotleda eelnevalt haigekassa luba. Vaid loa saanud inimeste ravikulud katab haigekassa. Kui inimene esitab hüvitamise taotluse või raviarve hiljem, ilma eelneva kokkuleppeta, siis haigekassa ravikulud ei korva.

Arstiabi välisriigis ei ole tasuta – maksta tuleb patsiendi omavastutustasud (visiiditasu, voodipäevatasu jne) asukohamaa tariifide järgi. Patsiendi omavastutustasusid patsiendile Eesti Haigekassa ei korva. Samuti ei kata ravikindlustuskaart riikidevahelise transpordi kulusid.

Direktiiv „Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv patsiendiõiguste kohaldamise kohta piiriüleses tervishoius“ muudab oluliselt piiriülese arstiabi hüvitamise põhimõtteid. Patsiendid võivad tulevikus minna teise liikmesriiki plaanilisele ravile, kulud hüvitatakse edaspidi Eestis kehtivate tervishoiuteenuste hindade alusel. Eelnevat haigekassa luba vajavad tulevikus vaid need patsiendid, kes soovivad saada tervishoiuteenust, mida Eestis ei osutata. Iga liikmesriik peab oma siseriiklikku

seadusandlusesse direktiivi sätteid sisse kirjutama ning need peavad jõustuma 30 kuu jooksul (hiljemalt 25.10.2013).

2.3. AJUTINE TÖÖVÕIMETUSHÜVITIS

Kindlustatud isikul ei ole õigus saada haigekassalt hüvitist, kui:

- tema või tema hooldatava haigestumise või vigastuse põhjustas isiku tahtlus või see on tingitud joobeseisundist,
- tema või tema hooldatav isik eirab arsti määratud meditsiiniliselt põhjendatud ravi, mille tõttu tervenemine on takistatud,
- ajutine töövõimetus algab hetkel, mil kindlustatud isik on puhkusel.

HAIGUSHÜVITIS

Haigushüvitiste suurus sõltub töövabastuse põhjusest.

Haigestumise, karantiini, olme- ja liiklusvigastuse ning viimase tagajärjel tekkinud tüsistuse või haigestumise korral kolme esimese päeva eest töötaja hüvitist ei saa. 4.–8. päevani maksab hüvitist tööandja, alates 9. päevast haigekassa. Hüvitise määraks on 70% arvatuna keskmisest kalendripäeva tulust. Tööandja lähtub töötajale viimase kuue kuu jooksul makstud keskmisest töötasust, haigekassa lähtub töötaja eest eelneval kalendriaastal makstud sotsiaalmaksust.

Kui kindlustatu on olnud haige kauem kui 120 (tuberkuloosi korral 178) kalendripäeva, tuleb tema raviarstil hüvitise maksmise pikendamiseks või püsiva töövõimetus otsuse tegemiseks saata hiljemalt 121. (tuberkuloosi korral 178.) päevaks arstliku ekspertiisi komisjoni taotlus.

Haiguslehe võib arst vajadusel väljastada ka pikemaks ajaks kui hüvitise maksmise periood. Piirang on ainult hüvitise maksmise perioodil, mitte haiguslehe kestvusel.

Seoses 1. juulil 2009 jõustunud „Ravikindlustuse seaduse“ (RAKS) muudatusega – muudeti ajutise töövõimetus hüvitise arvestamise aluseks olevat kalendripäeva keskmise tulu arvutamise korda. Uue korra alusel ei võeta enam kalendripäeva keskmise tulu arvutamisel arvesse riigi, valla või linna poolt makstavat sotsiaalmaksu ja arvust 365 arvatakse maha päevade arv, millal kindlustatud isik oli töö- või teenistuskohustuste täitmisest või majandus- või kutsetegevusest ajutiselt vabastatud töövõimetuslehe alusel. Eelmärgitud põhjusel kaotab inimene haiguslehel viibimise ajal seoses töövõimetus hüvitise saamisega 2/3 oma tavalisest sissetulekust (palgast).

HOOLDUSHÜVITIS

Hooldushüvitis on ajutise töövõimetus hüvitis, mida haigekassa maksab kindlustatud isikule järgmistel juhtudel:

- alla 12aastase lapse põetamisel;
- haige perekonnaliikme kodus põetamisel;
- alla 3aastase lapse või alla 16aastase puudega lapse hooldamise korral, kui lapse hooldaja ise on haige või talle osutatakse sünnitusabi.

Hooldushüvitist makstakse kindlustatud isikule töövõimetuslehele märgitud töö- või teenistuskohustustest vabastuse esimesest päevast alates.

Hooldushüvitise suuruseks on 80% ühe kalendripäeva keskmisest tulust (arvutatuna eelmise aasta sotsiaalmaksuga maksustatavalt tulult).

- Alla 12aastase lapse hooldajal on õigus saada hoolduslehe alusel hüvitist kuni 14 järjestikuse päeva eest.
- Haige perekonnaliikme kodus põetamise korral on hooldajal õigus saada hoolduslehe alusel hüvitist kuni 7 järjestikuse päeva eest.
- Alla 3aastase lapse või alla 16aastase puudega lapse hooldamise korral, kui lapse hooldaja ise on haige või talle osutatakse sünnitusabi, on hooldajal õigus saada hoolduslehe alusel hüvitist kuni 10 järjestikuse päeva eest.

Ühe hooldusjuhu korral mitmele hooldajale väljastatud hoolduslehe alusel on hooldajatel õigus saada hooldushüvitist kokku alla 12aastase lapse hooldamise puhul kuni 14 päeva eest, perekonnaliikmete puhul kuni 7 päeva eest ja alla 3aastase lapse või alla 16aastase puudega lapse hooldamise korral kuni 10 päeva eest.

Hoolduslehe võib arst vajadusel väljastada ka pikemaks ajaks kui hüvitise maksmise periood. Piirang on ainult hüvitise maksmise perioodil, mitte hoolduslehe kestusel.

VÄLTIMATU ARSTIABI JA KIIRABI

Igal Eesti Vabariigi territooriumil viibival inimesel on õigus saada vältimatut abi. Ka vältimatu abi eest tuleb tasuda seaduses kehtestatud visiiditasu.

NB! Erakorralisele vastuvõtule sattudes tuleb meeles pidada, et töövõimetuslehe saamiseks tuleb pöörduda perearsti poole.

Õigus saada kiirabiteenust on igal Eesti Vabariigi territooriumil viibival isikul.

Kiirabi on ambulatoorne tervishoiuteenus eluohtliku haigestumise, vigastuse või mürgistuse esmaseks diagnoosimiseks ja raviks ning vajaduse korral abivajaja transpordiks haiglasse.

2.4. RAVIJÄRJEKORRAD

Ravijärjekorra maksimumpikkuse kinnitab haigekassa nõukogu. Ravijärjekorra maksimumpikkuse pikendamine ei kehti kindlustatud isikute suhtes, kes on kantud ravijärjekorda.

Ravijärjekorra pikkus võib olla haigekassa piirkondlikel struktuuriüksustel erinev, kuid see ei tohi ületada ravijärjekorra maksimumpikkust.

Rohkem infot leiab haigekassa kodulehel <http://www.haigekassa.ee/kindlustatule/jarjekorrad> või haigekassa infotelefonil 16363.

2.5. PIIRIÜLENE ARSTIABI

Hetkel kehtib Eestis süsteem, kus piiriülese vajamineva arstiabi kulud kaetakse Euroopa ravikindlustuskaardi alusel ning plaanilise välisravi kulud vaid eelneva loa saanud patsientidele.

Haigekassa tasub välisriigis osutatud ravi eest juhul, kui ravi on kindlustatud isikule näidustatud, kuid seda ei ole võimalik osutada Eestis. Kui soovitavale ravile leidub alternatiivne ravivõimalus Eestis, ei ole haigekassal õigust välismaal toimuva ravi eest tasuda.

Välisriiki ravile suunamise korral peate haigekassale esitama taotluse. Taotlusele palume võimalusel lisada arstliku konsiiliumi otsuse ning väljavõtte haigusloost. Taotlusi on võimalik esitada haigekassa klienditeenindusbüroos või posti teel, saates need aadressile Eesti Haigekassa, Lembitu 10, Tallinn 10114.

Arstliku konsiiliumi otsuse saamiseks tuleb pöörduda oma raviarsti poole, kes koostab konsiiliumi otsuse, mis hindab vastavust ravikindlustuse seaduse tulenevatele kriteeriumitele.

Negatiivse otsuse korral väljastatakse kindlustatule kirjalik teade koos põhjendusega ravile suunamisest keeldumise kohta.

NB! Soovitav on esitada oma taotlus haigekassale võimalikult varakult. Välisriigis osutatud plaanilise ravi eest tasumise otsuse saab haigekassa teha enne ravi toimumist – tagantjärele esitatud taotlusi ei ole haigekassal õigus menetleda!

KONSILIIUM Juhtumi kiiremaks menetlemiseks soovitatakse esitada taotlus koos konsiiliumi otsusega!

- Koos konsiiliumi otsusega saabunud taotluste menetlemine võtab aega keskmiselt kuni 30 päeva.
- Ilma konsiiliumi otsuseta saabunud taotluste menetlemine võtab aega keskmiselt 2-3 kuud.

3. PATSIENDI TEADLIKKUS TERVISHOIUTEENUSE SAAMISEL

(Võlaõigusseadus § 765-769, Ravikindlustuse seadus § 34, 40, Karistusseadustik § 118, 138-140, 150, 152, Isikuandmete kaitse seadus § 6, 14, 15, 19-23, 42,43, Avaliku teabe seadus § 4)

Patsiendi võib läbi vaadata ja talle tervishoiuteenust osutada üksnes tema nõusolekul.

TEAVITUSKOHUSTUS

Tervishoiuteenuse osutaja peab patsienti teavitama:

- patsiendi läbivaatamise tulemustest ja tervise seisundist
- võimalikest haigustest ning nende kulgemisest
- pakutava tervishoiuteenuse olemusest ja otstarbest
- selle osutamisega kaasnevatest ohtudest ja tagajärgedest
- võimalikest ja vajalikest tervishoiuteenustest.

Patsiendi soovil peab tervishoiuteenuse osutaja esitama nimetatud teabe kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis.

3.1. HAIGUSTE ENNETAMINE JA UURINGUD

Haiguste ennetamine on inimese haiguseelsete seisundite varasele avastamisele suunatud tegevus ja meetmed haigestumise vältimiseks.

Parima ravitulemuse saavutamiseks on oluline, et arst oleks teadlik patsiendi tervisliku seisundi erinevatest aspektidest.

Oluline on suhelda arsti ja õega ning osaleda aktiivselt oma raviotsuste tegemisel.

Et kasutada võimalikult tõhusalt arsti vastuvõtu piiratud aega, on soovitatav eelnevalt üles kirjutada küsimused, millele tahetakse vastus saada.

HAIGUSTUNNUSED JA DIAGNOOSID

HAIGUS on organismi ehitusliku terviklikkuse või talitluse hälve, mis põhjustab häireid organismi tegevuses. Haigestumise põhjuseks võivad olla välised või sisemised, samuti psühholoogilised tegurid.

Meditsiiniline diagnoos peaks sisaldama alati bioloogiliste, psühholoogiliste ja sotsiaalsete tegurite hinnangut, et objektiivselt määrata tervislikku seisundit ja anda vajalikke ravisoovitusi.

Juriidilises mõttes tähendab haigus sama mis tervisekahjustus — see on inimese kehalise või vaimse heaolu häirituse seisund, mis objektiivsel hinnangul vajab väljaravimist, s.t tervise taastamine eeldab meditsiinilist sekkumist.

Mida küsida arstilt oma haigustunnuste või diagnoosi kohta

- Milline on minu seisund/diagnoos?
- Kas mul võib olla kutsehaigus?
- Kui tihti pean tegema tervisekontrolli?
- Kas mulle on tehtud kõik ettenähtud uuringud, milliseid uuringuid võiks mulle veel teha?
- Millised on pandud diagnoosi tüüpilised haigustunnused ehk sümptomid?
- Millised on võimalikud ravimeetodid?
- Mida peaksin ette võtma, kui seisund halveneb?
- Mida saan ise teha oma kaebuste leevendamiseks?
- Milliseid muutusi peaksin tegema oma eluviisides?

UUE RAVIMI MÄÄRAMINE, KÕRVALMÕJUD

RAVIM on Maailma Terviseorganisatsiooni definitsiooni järgi iga valmistatud, turustatud või turustamiseks määratud aine, mis on ette nähtud haigete ravimiseks, haigusseisundi kergendamiseks, haiguste ärahoidmiseks või elutalitluse taastamiseks, korrigeerimiseks või muutmiseks.

NB! Kui ravimi tarbimisel ilmnevad kõrvaltoimed, siis tuleb sellest teatada kas oma arstile või raviametile telefonil 737 4140 või täita kodulehel asuv ankeet: <http://www.raviamet.ee/ravimi-korvaltoime-teatis-patsiendile>

Mida küsida arstilt uue ravimi väljakirjutamisel

- Mis on määratud ravimi toimeaine?
- Millal, kuidas ja millises koguses ravimit võtma peab?
- Kas peaksin vältima teatud toite või teisi ravimeid ravimi tarvitamise ajal?
- Millised on ravimi kõrvaltoimed? Mida teha ravimi kõrvaltoimete ilmnemisel?
- Kuidas toimida, kui unustasin ravimit õigeaegselt võtta?
- Kas määratud ravi ajal on alkoholi tarbimine lubatud?
- Mis on ravimiga ravimise alternatiivid?
- Kui kaua peaksin seda ravimit tarvitama? Kui tunnen ennast paremini, kas siis tohin ravimi kasutamise katkestada?
- Kas sellest ravimist võib tekkida sõltuvus?

OPERATSIOON VÕI KIRURGILINE PROTSEDUUR

OPERATSIOON ehk kirurgiline sekkumine ehk lõikus on meditsiinis inimese kudede või elundite kirurgiline mõjutamine.

Enne operatsioonile minemist leppida vajadusel mõne lähedasega kokku, et Sind pärast operatsiooni keegi haiglast koju tooks või aitaks koduste toimetustega, kuni oled valmis ise seda tegema.

Määra mõni sõber või pereliige oma usaldusisikuks, kes räägiks vajadusel arstiga ja informeeriks teisi Sinu lähedasi Su tervislikust olukorrast.

Mida küsida arstilt enne kirurgilist protseduuri/operatsiooni või haiglasse sattudes

- Millist protseduuri mulle soovitatakse, miks ma just seda protseduuri vajan?
- Millised on alternatiivsed ravimeetodid?
- Millised on tagajärjed, kui otsustan protseduurist loobuda või seda edasi lükata?
- Millised võivad olla protseduuri tüsistused?
- Millist tuimestust kasutatakse protseduuril (üldnarkoos, kohalik tuimestus)?
- Kas pärast protseduuri võib tunda valu?
- Millal ja kus protseduur teostatakse?
- Kauaks pean haiglasse jääma?
- Millised on minu õigused ja kohustused haiglas?
- Kui pikk ja milline on normaalne taastumine pärast protseduuri? Millisel puhul peaksin tingimata uuesti arsti poole pöörduma?
- Millised on protseduuri järel piirangud töötamisele, sportimisele, seksuaalelule, toitumisele?
- Kust leian protseduuri kohta kirjalikku infomaterjali?
- Millised on operatsiooni riskid/tüsistused?

UURINGUD JA KATSED

Mida küsida arstilt uuringu kohta

- Millist uuringut mulle soovitatakse?
- Millist informatsiooni uuring annab?
- Kas soovitatud uuring on ainus võimalus informatsiooni saamiseks?
- Millised on uuringu kasutegurid, millised võimalikud ohud ja riskitegurid?
- Kuidas uuringut teostatakse?
- Mida tunnen uuringu teostamise ajal? Kas võin tunda valu, ebamugavust?
- Millal selguvad uuringu vastused, kuidas mind nendest informeeritakse?
- Kas uuringu järgselt on piiranguid töötamisele, sportimisele, seksuaalelule, toitumisele vmv?
- Kas uuringu kohta on kirjalikku infomaterjali?

Meditsiinilise või teadusliku uuringu tegemise eest inimesega, kes ei olnud selleks andnud seaduses ettenähtud korras oma nõusolekut või keda enne nõusoleku andmist ei olnud teavitatud olulistest uuringuga kaasnedavatest ohtudest, karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega. Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, karistatakse rahalise karistusega.

Tervisekahjustuse tekitamise eest, kui sellega on põhjustatud oht elule; raske kehaline haigus; raske psüühikahäire; raseduse katkemine; nägu oluliselt moonutav ravimatu vigastus või elundi kaotus või selle tegevuse lakkamine, karistatakse nelja- kuni kaheteistaastase vangistusega.

3.2. HAIGUSLUGU JA HAIGUSLOO DOKUMENTEERIMINE

Õigekeelsussõnaraamatus on **HAIGUSLUGU** haige kohta peetav haiguse kulu ja ravi kirjeldus.

Meditsiinisõnastiku järgi on haiguslugu kindlakujuline (kirjalikult või arvutimälus säilitatav) dokument, mis sisaldab andmeid patsiendi haiguse, sooritatud uuringute ning määratud ravi kohta; vt ka patsiendikaart.

PATSIENDIKAART on väikesemõõduline kronoloogiline haiguslugu

Patsiendi **TEAVITAMINE** terviseandmetest ehk haigusloost

Tervishoiuteenuse osutaja peab patsienti teavitama patsiendi läbivaatamise tulemustest ja tervise seisundist, võimalikest haigustest ning nende kulgemisest, pakutava tervishoiuteenuse olemusest ja otstarbest, selle osutamise kaasnepetest ohtudest ja tagajärgedest ning teistest võimalikest ja vajalikest tervishoiuteenustest.

Patsiendi soovil peab tervishoiuteenuse osutaja esitama patsiendile räägitud teabe kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis.

Euroopa Patsientide Õiguste Harta (*soovituslik dokument*) punkt 4 „Õigus teadlikule nõusolekule“ järgi on igal inimesel õigus kogu teabele, mis võiks võimaldada tema aktiivset osalemist oma tervist puudutavate otsuste vastuvõtmises; niisuguse teabe andmine on nõutav eeltingimus mis tahes protseduuri või ravimeetme teostamiseks, kaasa arvatud patsiendi osalemiseks teaduslikus uurimuses.

Tervishoiuteenuste pakkujad ja erialaspetsialistid peavad edastama patsiendile kogu tema ravi või operatsiooniga seonduva teabe, sh kaasnepete riskide ja ebamugavuste, kõrvalmõjude ja ravi alternatiivide kohta. See teave tuleb patsiendile edastada piisava etteteatamisajaga (vähemalt 24 tundi), et võimaldada patsiendil aktiivselt osaleda tema tervislikku seisundit puudutavates ravivalikutel. Tervishoiuasutused ja erialaspetsialistid peavad kasutama patsiendile arusaadavat sõnavara ja suhtlema temaga viisil, mis on mõistetav ka meditsiinihariduseta inimestele. Kõikidel juhtudel, mille puhul annab patsiendi asemel informeeritud nõusoleku tema seaduslik esindaja, peab patsient (alaealine või täiskasvanu, kes on ilma piisava otsustusvõime või tahteta) olema kaasatud teda puudutavate otsuste vastuvõtmisse nii palju kui võimalik.

Tervishoiuteenuse osutaja peab patsiendile tervishoiuteenuse osutamise nõuetekohaselt dokumenteerima ning vastavaid dokumente säilitama. Patsiendil on õigus nende dokumentidega tutvuda ja saada neist oma kulul ära kirju, kui seadusest ei tulene teisiti.

NB! Patsiendi tahe on ülimuslik. Patsiendile peab olema tagatud kontroll selle üle, kas ja missugust tervishoiuteenust ning millal ja kelle poolt patsiendile osutatakse.

Ebapiisav teavitamine on võrdsustatud raviveaga (vt täpsemalt teema alt „*Meditsiinilised vead*“).

HAIGUSLOO KOPIAD

Patsient saab vaadata oma haigusloo andmeid kas elektrooniliselt või küsida tervishoiuteenuse osutajalt koopiaid.

- Elektrooniliselt näeb patsient oma terviseandmeid e-tervise keskkonnas: www.e-tervis.ee või www.digilugu.ee
- Paberandjal koopiade saamiseks tuleb teha tervishoiuteenuse osutajale kirjalik avaldus.

Tervishoiuteenuse osutaja on kohustatud patsiendi kirjaliku avalduse alusel väljastama patsiendile küsitud terviseandmed paberandjal või elektrooniliselt viie tööpäeva jooksul.

Andmete väljastamise eest paber kandjal võib isikuandmete töötleja alates 21. leheküljest nõuda tasu kuni 0,19 eurot iga väljastatud lehekülje eest, kui seadusega ei ole teabe väljastamise eest riigilõivu ette nähtud.

Isikuandmete töötleja on kohustatud põhjendama andmete väljastamisest või teabe andmisest keeldumist avalduse saamise päevale järgneva viie tööpäeva jooksul.

3.3. TEADEV NÕUSOLEK

TEADEV NÕUSOLEK on nõusolek, mille andmisel isik on võimeline aru saama nõusoleku olemusest ja selle andmise või sellest keeldumise tagajärgedest.

Igaühel on õigus oma kehale ja isikupuutumatusse. Inimese kehalisse puutumatusse ei tohi sekkuda ilma tema teadva nõusolekuta. Teadvaks loetakse nõusolekut juhul, kui patsienti on piisavalt informeeritud ning ta on kõigist poolt ja vastuargumentidest aru saanud. Sekkumiseks loetakse igasugust arstiabi s.h. ka analüüside tegemist ning retsepti väljakirjutamist.

Vaba ja teadlikku nõusolekut saab realiseerida vaid siis kui on antud piisavalt informatsiooni valiku tegemiseks ning otsuse langetamiseks.

ISIKUANDMED JA KONFIDENTSIAALSUS

SALADUSKOHTUSTUS

Tervishoiuteenuse osutaja ja tervishoiuteenuse osutamisel osalevad isikud peavad hoidma saladuses neile tervishoiuteenuse osutamisel või tööülesannete täitmisel teatavaks saanud andmeid patsiendi isiku ja tema tervise seisundi kohta, samuti hoolitsema selle eest, et dokumentides sisalduvad andmed ei saaks teatavaks kõrvalistele isikutele, kui seaduses või kokkuleppel patsiendiga ei ole ette nähtud teisiti (mainitud kohustuse täitmisest võib mõistlikus ulatuses kõrvale kalduda, kui andmete avaldamata jätmise korral võib patsient oluliselt kahjustada ennast või teisi isikuid).

Kõrvalise isiku juuresolek tervishoiuteenuse osutamisel on lubatud üksnes patsiendi nõusolekul, välja arvatud juhul, kui tervishoiuteenuse osutamine kõrvalise isiku juuresolekuta ei ole võimalik, patsiendi nõusolekut ei ole võimalik küsida ja tervishoiuteenuse osutamata jätmise ohustaks oluliselt patsiendi tervist.

Veel täpsemalt reguleerib andmekaitsega seotud küsimusi isikuandmete kaitse seadus, mille kohaselt loetakse inimese tervist või puuet puudutav informatsioon delikaatseks.

DELIKAATSED ISIKUANDMED on seaduse kohaselt andmed, mis kirjeldavad isiku usulisi, poliitilisi ja maailmavaatelisi veendumusi, etnilist ja rassilist kuuluvust, terviseseisundit, puuet, pärilikkust, ametiühingu liikmelisust ja seksuaalelu. Samuti loetakse delikaatseks kriminaalmenetluses või muus õiguserikkumise väljaselgitamise menetluses kogutavat teavet enne avalikku kohtuistungit või otsuse langetamist õiguserikkumise asjas või juhul, kui see on vajalik kõlbluse või inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks või kui seda nõuavad alaealise, kannatanu, tunnistaja või õigusemõistmise huvid. Delikaatsed isikuandmed on ka biomeetrilised andmed (eelkõige sõrmejälje-, peopesajälje- ja silmairisekujutis ning geenandmed).

Statistilisi andmeid ei loeta isikuandmeteks juhul, kui puudub võimalus üheselt tuvastada isikut, keda need andmed puudutavad.

TEISENE ARVAMUS

TEISENE ARVAMUS on teiste arsti arvamus patsiendi diagnoosi ja väljapakutud ravi kohta, mille eesmärk on aidata patsiendil teha raskeid valikuid enne ravi alustamist.

Sotsiaalministri 24.09.2002 määrus nr 111 „Eesti Haigekassa poolt kindlustatud isikult teise arvamuse eest tasu maksmise kohustuse ülevõtmise tingimused ja kord“ sätestab teise arvamuse õiguse. Teise arvamuse andjaks võib olla Eestis sama eriala tegevusluba omav eriarst. Üldarstiabis võib teise arvamuse anda vaid perearstiabi tegevusluba omav eriarst. Teise arvamuse andja välismaal peab omama vastavas riigis välja antud eriala tegevusluba või samaväärset dokumenti, mis tõendab tema erialast kvalifikatsiooni.

Kui inimesel on kahtlusi tervishoiuteenuse osutaja otsuses, on tal õigus teisele arvamusele.

Teise arvamuse andmise eesmärk on välja selgitada:

- diagnoosi õigsus,
- ravimi või tervishoiuteenuse vajalikkus,
- alternatiivid ja oodatav mõju,
- tervishoiuteenuse osutamisega seotud riskid.

Teise arvamuse saamine toimub patsiendi ettepanekul eriarsti ja patsiendi kokkuleppel teise tervishoiuteenuse osutaja juures töötava eriarsti poolt.

Esmase arvamuse andja on kohustatud edastama teise arvamuse andjale kõik patsienti puudutavad dokumendid või nende koopiad ning väljastama patsiendile saatekirja teise arvamuse saamiseks. Teise arvamuse andmine peab toimuma 180 päeva jooksul alates haigusjuhu lõppdiagnoosist või ravi määramisest, so esmase arvamuse andmisest.

Haigekassa võtab kindlustatud isikult üle teise arvamuse saamise eest tasu maksmise kohustuse vastavalt haigekassa tervishoiuteenuste loetelule, kui teise arvamuse saamise eesmärk on välja selgitada diagnoosi õigsus, samuti ravimi või tervishoiuteenuse vajalikkus, alternatiivid ja oodatav mõju ning teenuse osutamisega seotud riskid.

- Kindlustatud isikul on õigus saada teisest arvamust ka välisriigis või tervishoiuteenuse osutajalt, kes asub välisriigis.
- Haigekassa poolt kindlustatud isikult teise arvamuse saamise eest tasu maksmise kohustuse ülevõtmise tingimused ja korra kehtestab sotsiaalminister määrusega.

3.4. PERE- VÕI ERIARSTI VAHETUS

Pere- või eriarsti vahetuseks võib olla mitmeid põhjuseid, neist levinumad on tavaliselt kas elukoha vahetus, vähene suhtlus arstiga või tervishoiuasutuse töökorraldus.

ERIARSTI VAHETUS

Eriarstiabi on ambulatoorne või statsionaarne (ööpäevaringne haiglaravi) tervishoiuteenus, mida osutavad eriarst või hambaarst ja temaga koos töötavad tervishoiutöötajad.

Perearsti või eriarsti saatekirjata võib pöörduda eriarsti vastuvõtule siis, kui eriarstiabi osutatakse seoses trauma, kroonilise haiguse, tuberkuloosi, silmahaiguse, naha- või suguhaigusega või juhul, kui inimesele osutatakse günekoloogilist või psühhiaatrilist abi.

Eriarsti vahetuseks tuleb küsida saatekirja perearstilt või raviarstilt valitud eriarstile (perearst võib küsida selgitust saatekirja saamiseks). Uuele arstile haigusloo edastamiseks küsida oma eelmiselt raviarstilt koopiad seaduses ette nähtud korras (vaata täpsemalt **haigusloo koopiad** alt).

PEREARSTI VAHETUS

Perearst osutab koos pereõega üldarstiabi, annab nõu hoolduse ja haigusi, vigastusi või mürgistusi ennetavate tegevuste osas kõigile tema nimistusse kantud isikutele.

Perearst on kohustatud andma abi vahetult ise või korraldama arstiabi teiste tervishoiuteenuste osutajate kaudu, suunates patsiendid eriarstide konsultatsioonile või haiglasse.

Igal kindlustatul on perearst, kelle ta on ise valinud või kelle on talle määranud maavanem.

Kuidas vahetada perearsti

- 1) Esitage isiklikult või tähitud kirjaga avaldus uue perearsti nimele koos oma kontaktandmetega.
- 2) Kui perearst ei ole Teile seitsme tööpäeva jooksul keeldumisest kirjalikult teatanud, kuulute tema nimistusse hiljemalt avalduse esitamisele järgneva kuu esimesest kuupäevast.
- 3) Uue perearsti nimistusse arvamisel tuleb uuele perearstile esitada väljavõtte või koopia oma haigusloost, küsida seda eelmise perearsti käest.

Millal võib perearst keelduda isiku nimistusse võtmisest

- 1) Kui on ületatud antud perearsti nimistule kehtestatud maksimaalne piirsuurus. Eestis on perearsti nimistu suuruseks kehtestatud 1600±400 inimest, millest maavanem, kooskõlastatult Eesti Haigekassaga, võib lubada kõrvalekaldeid sõltuvalt piirkonna eripärast. Perearst võib võtta inimese oma nimistusse olenemata piirsuuruse ületamisest, kui nimistusse kuulub inimese pereliige (nt kui perre sünnib laps, siis lapse perearstiks võib saada vanema perearst, hoolimata nimistu suurusest).
- 2) Isiku alaline elukoht ei asu perearsti teeninduspiirkonnas.

SAATEKIRI

Eriarsti vastuvõtule pöördumisel on vajalik perearsti/eriarsti saatekiri.

Saatekirja ei nõuta järgnevate eriarstide puhul: naistearst, naha- ja suguhaiguste arst, nakkushaiguste arst, trauma korral traumatoloog või kirurg, psühhiaater, silmaarst.

Saatekiri taastusravile

Et haigekassa tasuks taastusravi eest, siis peab olema arsti saatekiri taastusarsti vastuvõtule. Intensiivseks statsionaarseks taastusraviks, mille eest haigekassa tasub 100%, on vajalik taastusarsti suunamine. 20 protsendise omaosalusega funktsioone toetavale statsionaarsele taastusravile võivad suunata ka teised arstid.

Saatekiri hooldusravile

Ka hooldusravi osutatakse nii statsionaarselt (haiglas) kui ambulatoorselt (koduõendus, vähihaigete kodune toetusravi). Hooldusravile suunatakse arsti saatekirjaga.

Saatekiri soodushinnaga meditsiiniseadmetele

Meditsiiniseadme vajaduse määrab raviarst. Kui Teil on diagnoositud haigus, mille raviks on vaja kasutada haigekassa meditsiiniseadmete loetelus olevat meditsiiniseadet, koostab raviarst Teile digitaalse meditsiiniseadme kaardi. Juhul kui arstil puudub võimalus digitaalse meditsiiniseadme kaardi koostamiseks, kirjutab raviarst Teile saatekirja soodustingimustel meditsiiniseadme ostmiseks.

Saatekiri eriarstile

Perearst saab anda saatekirja eriarstile üle Eesti. Haigekassa eriarstiabi lepingupartnerid (mitte kõik raviteenuste osutajad üle Eesti) teenindavad kõiki kindlustatuid sõltumata sellest, millise piirkondliku osakonna kindlustatute hulka patsient kuulub (haigekassa lepingupartnerid, kes on leitavad haigekassa kodulehel www.haigekassa.ee).

Perearsti saatekirja kehtivus ei ole reguleeritud. Saatekirjaga saab minna eriarsti juurde seni, kuni on visiidiaeg kinni pandud.

4. TERVISHOIUTEENUSE KVALITEET JA JÄRELVALVE

(Tervishoiuteenuste kvaliteedi tagamise nõuded § 3, Karistusseadustik § 117-119, 123, 124, 138- 140, 150, 152, Ravikindlustuse seadus § 40, Võlaõigusseadus § 762, 770)

Tervishoiuteenuse osutaja vastutab patsiendile osutatud tervishoiuteenuste kvaliteedi eest ning on kohustatud tervishoiuteenuse kvaliteedi tagamiseks ja arendamiseks ning tervishoiuteenuse osutamisega seotud riskide vähendamiseks välja töötama ja rakendama kvaliteedijuhtimissüsteemi.

Tervishoiuteenuse osutaja peab arendama kvaliteedijuhtimissüsteemi lähtudes heast teenindus- ja meditsiinitavast.

Vastavalt Maailma Terviseorganisatsiooni määratlusele loetakse tervishoiuteenust kvaliteetseks, kui see vastab:

- patsiendi vajadustele ja ootustele,
- erialaselt aktsepteeritud nõuetele,
- ühiskonna seadusandlikele ja eetilistele põhimõtetele,
- tagab patsiendi heaolu ja parima võimaliku tulemuse,
- on osutatud põhimõttel maksimaalne tulemus võimalikult madalate kulutustega.

4.1. MEDITSIINILISED VEAD

Tervishoiu- ja sotsiaalteenuse kättesaadavusega rahulolematuse korral on patsiendil õigus esitada kaebus või nõuda terviserikke tekitamise eest kahju hüvitamist.

MEDITSIINILISED VEAD

Diagnostilised vead

- Diagnoosi hilinemise viga
- Määratud uuringu rakendamise häire
- Aegunud uuringu või raviviisi kasutamine
- Uuringute või jälgimise tulemustele reageerimise häire

Ravivead

- Uuringu, operatsiooni või protseduuri teostamise viga
- Ravi määramise viga
- Ravimi doseerimise või andmise viisi viga
- Patoloogilise uuringu vastusele raviga reageerimise välditav hilinemine
- Vale ravi

Ennetusvead

- Profülaktilise ravi määramise häire
- Ebapiisav monitoorimine või järelkontroll

Teised vead

- Kommunikatsioonihäired
- Tehnika häired
- Muud süsteemi häired

RAVIVIGA on vale või mittetäieliku diagnoosi panemine ja/või vale ravi vigastusele, haigusele, sündroomile, viirusele või muule haiguse tüübile.

NB! Kui tervishoiuteenuse osutaja on rikkunud dokumenteerimiskohustust, peab dokumenteerimiskohustuse rikkumise korral tervishoiuteenuse osutaja tõendama seda, et ta ei rikkunud lisaks dokumenteerimiskohustusele oma muid kohustusi, näiteks ei teinud raviviga. Seega patsient ei pea kohtus tõendama, et tervishoiuteenuse osutaja on teinud ravivea, vaid raviviga eeldatakse ja tervishoiuteenuse osutaja peab kaotuse vältimiseks selle eelduse ümber lükkama.

4.2. KAEBUSTE ESITAMINE

Patsiendil on diagnoosi- või ravivea kahtluse korral õigus pöörduda:

- 1) teise arsti poole teisese arvamuse saamiseks. Teisese arvamuse saamiseks annab patsiendile saatekirja perearst või patsiendi raviarst;
- 2) teenust osutanud raviasutuse ravijuhi, kvaliteedijuhi või juhataja poole;
- 3) eksperthinnangu saamiseks saab pöörduda sotsiaalministeeriumi juures tegutseva tervishoiuteenuste kvaliteedi ekspertkomisjoni poole, kes hindab, kas arst ravis patsienti vastavalt heale tavale.
Avaldus tuleb saata käsipostiga aadressil Gonsiori 29, 15027 Tallinn või digiallkirjastatult elektronpostiga info@sm.ee.
- 4) Terviseameti poole võib pöörduda tervishoiuteenuste seadusele vastavuse rikkumise korral või perearstide tööga rahulolematuse korral (alates 1.01.2013).
- 5) Tervishoiuteenuse osutamisel tekkinud vigade suhtes on võimalik ka kriminaalvastutus. Patsiendil või tema omastel on võimalus algatada kriminaalmenetlust (lisaks tsiviilmenetlusele kohtus ja haldusmenetlusele sotsiaalministeeriumis), vt täpsemalt kahju hüvitamine.

NB! Eelpool lisatud nimekiri on soovituslikus järjekorras, kuidas kaebuseid esitada.

EKSPERTIDE HINNANG

Tervishoiuteenuste kvaliteedi ekspertkomisjon

Ekspert hinnangu saamiseks saab pöörduda sotsiaalministeeriumi juures tegutseva tervishoiuteenuste kvaliteedi ekspertkomisjoni (TKE) poole, kes hindab, kas arst ravis patsienti vastavalt heale tavale. Avaldus tuleb saata käsipostiga aadressil Gonsiori 29, 15027 Tallinn või digiallkirjastatult elektronpostiga info@sm.ee. TKE rahalisi hüvitisi / kompensatsioone välja ei mõista, selleks tuleb pöörduda kohtusse (vt täpsemalt kahju hüvitamine alt).

Terviseamet

Terviseameti poole võib pöörduda tervishoiuteenuse seadusele vastavuse rikkumise korral või perearstide tööga rahulolematuse korral (alates 01.01.2013). Tervishoiuamet kontrollib osutatud teenuse vastavust õigusaktidele (nt kas arst on nõuetekohaselt järginud dokumenteerimiskohustust, kas arstiabi on osutatud nõutud sagedusega, kas tervishoiutöötaja on rikkunud konfidentsiaalsuse ja/või privaatsuse nõudeid jmv).

Kaebuste lahendamise aluseks on kirjalik avaldus, milles palutakse saada hinnang, kas osutatud tervishoiuteenus vastas vähemalt arstiteaduse üldisele tasemele teenuse osutamise ajal ja kas seda osutati tavaliselt oodatava hoolega. Avalduses võib esitada küsimusi ja nõuda selgitusi seoses patsiendile osutatud tervishoiuteenusega.

Kirjalik avaldus peab olema selgelt ja arusaadavalt sõnastatud ning peab sisaldama:

- patsiendi kontaktandmeid (nimi ja telefoninumber, e-posti aadress või postiaadress)
- kõnealuse tervishoiuteenuse osutaja andmeid (raviastutuse nimetus, arsti vm tervishoiutöötaja nimi ja tervishoiuteenuse osutamise koht)
- patsiendi allkirjaga nõusolekut (luba) kasutada patsiendi terviseandmeid, mis on tema avalduse asjaolude selgitamiseks vajalikud.

4.3. HAIGUSLUGU JA TERVISEANDMED

SALADUSKOHUSTUS Kogu informatsioon patsiendi tervisliku seisundi, diagnoosi, prognoosi ja ravi kohta ning kõik muu isiklikku laadi informatsioon on konfidentsiaalne (e salajane) nii patsiendi eluajal, kui ka pärast patsiendi surma.

Juhul, kui saate teada oma delikaatsete isikuandmete lekkimisest, pöörduge oma raviarsti, raviastutuse või Andmekaitse Inspektsiooni poole (aadressil Väike-Ameerika 19, 10129 Tallinn, e-post: info@aki.ee, infotelefon 627 4144).

EBAÕIGED ANDMED HAIGUSLOOS JA DIAGNOOSI MUUTMINE

Patsiendil on õigus nõuda meditsiinidokumentides sisalduvate ebatäpsete, puudulike, aegunud või diagnoosi, ravisse ja hooldusesse mittepüütavate andmete muutmist, täiendamist, kustutamist ning selgitamist.

Juhul, kui leiate oma haigusloost ebaõiged andmeid, pöörduge oma raviarsti, raviastutuse või Andmekaitse Inspektsiooni poole.

Diagnoosi õigsuse kahtluse korral soovitame küsida teisest arvamust (Ravikindlustuse seadus § 40). Teisese arvamuse saamiseks annab patsiendile saatekirja perearst või patsienti ravinud eriarst;

ANDMEKAITSE INSPEKTSIOONI (www.aki.ee) poole pöördudes on vajalik kirjalik avaldus, mille võite edastada elektrooniliselt (info@aki.ee <mailto:info@aki.ee>) või käsipostiga (Väike-Ameerika 19, 10129 Tallinn).

Andmekaitse Inspektsioon kontrollib tervishoiuteenuse osutajate poolt isikuandmete kaitse seaduses sätestatud nõuete täitmist; rakendab seadustes ettenähtud alustel, ulatuses ja korras haldussundi; algatab vajaduse korral väärteomenetluse ja kohaldab karistust.

Andmekaitse Inspektsioonil on oma ülesannete täitmisel kõik käesolevas seaduses ning selle alusel antud õigusaktides sätestatud õigused, sealhulgas õigus:

- 1) peatada isikuandmete töötlemine
- 2) nõuda ebaõigete isikuandmete parandamist
- 3) keelata isikuandmete töötlemine
- 4) nõuda isikuandmete sulgemist või töötlemise lõpetamist, sealhulgas hävitamist või edastamist arhiivi
- 5) rakendada isiku õiguste ja vabaduste kahjustamise ärahoidmiseks vajaduse korral asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud korras viivitamata isikuandmete kaitseks organisatsioonilisi, füüsilisi ja infotehnilisi turvameetmeid, välja arvatud juhul, kui isikuandmeid töötleb riigiasutus.

5. KAHJU HÜVITAMINE

(Eesti Vabariigi Põhiseadus § 25, 146, Võlaõiguseadus § 128, 130, 771, Tsiviilkohtumenetluse seadustik § 4, 79, 180-193, 363, 366, Riigilõivuseadus § 57, Tsiviilseadustiku üldosa seadus § 153, Perekonnaseadus § 187, § 188, §190, § 207).

Igäühel on õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele.

Õigust mõistab ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega.

Patsiendil on õigus kasutada esindajat oma õiguste teostamisel. Kui patsiendil puudub piisav informatsioon oma õiguste teostamise võimaluste kohta või haiguse puhul võimalus end ise esindada, on patsiendil õigus riigi abile enda esindatuse tagamiseks. Patsiendil on õigus esindajale nii haldus kui tsiviilmenetluses.

Enne kohtusse pöördumist on mõistlik pöörduda teenust osutanud tervishoiuasutuse poole ettepanekuga vabatahtlikult hüvitada tekitatud kahju (teenust osutanud raviasutuse kvaliteedijuhi või juhataja poole).

Kui kohtuvälise kokkuleppe saavutamine osutub võimatuks, tuleb kahju hüvitamise või kompensatsiooni saamiseks pöörduda kohtusse.

Füüsilise isiku vastu võib hagi esitada tema elukoha järgi ja juriidilise isiku vastu tema asukoha järgi.

Hagiavalduses märgitakse lisaks menetlusedokumentide muudele andmetele:

- 1) hageja selgelt väljendatud nõue (hagi ese)
- 2) hagi aluseks olevad faktilised asjaolud (hagi alus)
- 3) tõendid, mis kinnitavad hagi aluseks olevaid asjaolusid, viidates konkreetselt, millist asjaolu millise tõendiga tõendada soovitakse
- 4) kas hageja on nõus asja kirjaliku menetlemisega või soovib asja läbivaatamist kohtuistungil
- 5) hagihind, kui hagi ei ole suunatud kindla rahasumma maksmisele.

Mittevaralise kahju hüvitamise hagi võib nõutava hüvitise summa märkimata jätta ja taotleda õiglast hüvitist kohtu äranägemisel.

Kui hagejat esindab menetluses esindaja, tuleb hagi märkida ka esindaja andmed. Kui hageja soovib menetluses kasutada tõlgi abi, tuleb seda hagiavalduses märkida ja võimaluse korral esitada tõlgi andmed.

Kui hagi esitatakse muusse kohtusse kui kostja üldise kohtualluvuse järgsesse kohtusse, peab hagi esitamist sellele kohtule põhjendama.

Hagi esitamisel tuleb tasuda riigilõivu lähtuvalt hagihinnast riigilõivuseaduse lisa 1 järgi või seaduses sätestatud kindla summana.

5.1. KAHJUDE LIIGID JA TÄHTAEG

Hüvitamisele kuuluv kahju võib olla varaline või mittevaraline

VARALINE KAHJU on eelkõige kantud kulud ning saamata jäänud tulu. Varaline kahju on kahju ulatus, mille kohaselt isiku tervise kahjustamisest või talle kehavigastuse tekitamisest tekkinud kahju hüvitamise kohustuse olemasolu korral tuleb kahjustatud isikule hüvitada kahjustamisest tekkinud kulud, sealhulgas vajaduste suurenemisest tekkinud kulud, ning täielikust või osalisest töövõimetusel tekkinud kahju, sealhulgas sissetulekute vähenemisest ja edasiste majanduslike võimaluste halvenemisest tekkinud kahju.

MITTEVARALINE KAHJU hõlmab eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi.

KAHJUNÕUDE TÄHTAEG

Patsiendi kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg **viis aastat** alates ajast, mil ta sai teada tervishoiuteenuse osutaja või arsti poolt kohustuse rikkumisest ja kahju tekkimisest.

Kohustuse rikkumisest teadasaamiseks saab pidada näiteks tervishoiuteenuse osutaja sellekohast teadet, teise arvamuse kinnitust või arstiabi kvaliteedi ekspertkomisjoni otsust (*Nõmper, Sootak „Meditsiiniõigus“ 2007, lk 138*).

Surma põhjustamisest, kehavigastuse tekitamisest, tervise kahjustamisest või vabaduse võtmisest tuleneva nõude aegumistähtaeg, olenemata sellest, milline on nõude õiguslik alus, on kolm aastat ajast, mil õigustatud isik kahjust ja kahju hüvitamiseks kohustatud isikust teada sai või pidi teada saama. Seega kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg patsiendi lähedastele on **kolm aastat**.

5.2. RIIGI ÕIGUSABI

RIIGI ÕIGUSABI on isikule õigusteenuse osutamine riigi kulul. Riigi õigusabi seisneb selles, et õigusmenetluses (kriminaalmenetlus, väärteomenetlus, tsiviilkohtumenetlus, halduskohtumenetlus, haldusmenetlus, täitemenetlus), milles isik osaleb, esindab ja nõustab teda Eesti Advokatuuri määratud advokaat.

Advokaatide kontaktide ja lisainfo Riigi õigusabi infosüsteemi (RIS) infotelefonilt 697 9090, 697 9091, 697 9092 või e-posti aadressilt: ris@advokatuur.ee. Koduleht: <https://ris.just.ee> ja 24 h telefon 697 9090.

Lisaks isikule õigusabi andmiseks Eesti kohtute ja haldusorganite menetlustes on Eesti kodanikul ja Eestis elamisloa alusel viibival isikul õigus taotleda riigi õigusabi (sh tõlkeabi) ka tsiviilasja menetlemiseks teise Euroopa Liidu liikmesriigi kohtus, samuti pöördumiseks Euroopa Inimõiguste Kohtusse.

Vähekindlustatud isikutel on õigus taotleda riigi õigusabi. Selleks tuleb esitada täidetud taotluse vormid:

- „Majandusliku seisundi teatis“ ja „Riigi õigusabi taotlus“

Üldjuhul tuleb riigi õigusabi saamiseks esitada taotlus. Taotluse vorm on kättesaadav justiitsministeeriumi veebilehel www.just.ee ning igas kohtus ja advokaadibüroos.

Kohtusse pöördudes tuleb patsiendil tõestada arsti tehtud raviviga ja/või hoolimatust.

5.3. MENETLUSABI

RIIGIPOOLNE MENETLUSABI on ainult tsiviilkohtumenetluses, mille kohus määrab menetlusosalise taotlusel menetluskulude kandmiseks (samas kui riigi õigusabi antakse lisaks tsiviilkohtumenetlusele ka veel teistes kohtumenetlustes ja kohtuväliselt).

Menetlusabina võib kohus menetlusabi saaja taotlusel määrata, et menetlusabi saaja:

- 1) vabastatakse täielikult või osaliselt riigilõivu või kautsjoni maksmisest või muude kohtukulude või menetludokumentide ja kohtulahendi tõlke kulude kandmisest
- 2) võib tasuda riigilõivu, kautsjoni või muud kohtukulud või menetludokumentide või kohtulahendi tõlke kulud osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul
- 3) ei pea maksma tasu menetlusabi korras määratud advokaadi õigusabi eest või ei pea seda tegema kohe või täies ulatuses
- 4) vabastatakse sissenõudjana Eesti Vabariigi arvel täielikult või osaliselt täitemenetlusega seotud kuludest või kohtumenetluses kohtutäituri vahendusel menetludokumentide kättetoimetamise kuludest või nähakse ette nende tasumine osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul
- 5) vabastatakse Eesti Vabariigi arvel täielikult või osaliselt eestkoste teostamisega seotud kulude kandmisest ja eestkostjale tasu maksmisest
- 6) vabastatakse täielikult või osaliselt kohustusliku kohtueelse menetlusega seotud kuludest või nähakse ette nende tasumine osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul

RIIGILÕIV

Kohtusse pöördumise korral tuleb tasuda riigilõiv. Kohtul on õigus vabastada isik täielikult või osaliselt riigilõivu maksmisest, lähtudes isiku maksevõimest. Selleks peab isik esitama kohtule menetlusabi taotluse ja tõendama oma maksevõimetust. Menetlusabi ei anta avaldajale maksekäsu kiirmenetluses ega registriasjas kandeavalduselt tasumisele kuuluva riigilõivu maksmiseks.

6. VAIMNE TERVIS

(Tsiiviilseadusliku üldosa seadus 8, 9)

ELi poliitika aitab kaitsta ja edendada vaimset tervist, tõsta teadlikkust sellega seonduvates küsimustes ning luua üleeuroopalist võrgustikku koostööks ja heade tavade jagamiseks valitsuste ning erinevate sektorite vahel sellekohase poliitika, praktika ja teadusuuringute alal.

Selle saavutamine on vaimse tervise ja heaolu Euroopa pakti eesmärk. Paktil on viis prioriteeti:

- depressiooni ja enesetappude ennetamine
- noorte vaimne tervis ja haridus
- vaimne tervis töökohal
- vanemate inimeste vaimne tervis
- võitlus häbimärgistamise ja sotsiaalse eraldatusega.

Psühhiaatria on teadus ja meditsiini eriala, mis tegeleb psüühikahäirete ennetamise, diagnostika, ravi ja rehabilitatsiooniga. Psühhiaatriline tegevus on igas riigis reguleeritud vastavalt seadusandlusele, et vältida inimõiguste rikkumisi. Eestis on psühhiaatriline abi reguleeritud psühhiaatrilise abi seadusega. Psühhiaatreid koolitatakse vastava eriala residentuuris Tartu Ülikoolis. Eesti psühhiaatreid ühendab Eesti Psühhiaatrite Selts.

6.1. ERIHOOLEKANDETEENUSED

ERIHOOLEKANDE TEENUSED on:

1. igapäevaelu toetamise teenus
2. töötamise toetamise teenus
3. toetatud elamise teenus

4. kogukonnas elamise teenus
5. ööpäevaringne erihooldusteenus.

Erihoolekandeteenuste eesmärk on inimese iseseisva toimetuleku arendamine ja tegevuse juhendamine. Erihoolekandeteenused on mõeldud raske ja pikaajalise psüühikahäirega inimestele. Psüühikahäirete all peetakse silmas nii vaimupuudeid kui vaimuhaigusi. Teenusele suunamist ja osutamist korraldab sotsiaalkindlustusamet. Täiendavat teavet teenuste sisu, taotlemise protsessi jms kohta annavad sotsiaalkindlustusametis töötavad juhtumikorraldajad või elukohajärgse sotsiaalhoolekande osakonna töötaja.

Erihoolekandeteenusele suunamiseks peab isik üldjuhul olema läbinud rehabilitatsiooniteenuse ja talle on koostatud rehabilitatsiooniplaan. Suunamisele taotleja või taotleja esindaja pöördub elukohajärgse pensioniameti juhtumikorraldaja poole.

TEENUSE SAAMISEKS võib saata dokumendid sotsiaalkindlustusametile postiga või viia isiklikult juhtumikorraldajale. Vajalik on esitada juhtumikorraldajale avaldus koos järgnevate dokumentidega (erandiks on kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isik):

- kehtiv rehabilitatsiooniplaan, mis näeb ette erihoolekandeteenust
- hooldamisele suunatava isikut tõendav dokument või selle koopia
- sotsiaalkindlustusamet otsustab isiku erihoolekandeteenusele suunamise või sellest keeldumise 15 tööpäeva jooksul arvates taotluse ja kõikide nõutavate dokumentide saamisest. Sotsiaalkindlustusamet väljastab isikule suunamisotsuse erihoolekandeteenusele, kui isik vastab temale esitatud nõuetele, riigil on selleks raha ja teenuse osutajal vaba koht. Teenusele suunatud isik peab pöörduma erihoolekandeteenuse osutaja poole suunamisotsuses märgitud tähtpäeval, kuid mitte hiljem kui kolme päeva jooksul kokkulepitud tähtpäevast. Täpsem info sotsiaalkindlustusameti kodulehel ([Erihoolekanne; Ekspertiis ja rehabilitatsioon](#)) või infotelefonil 16106.

IGAPÄEVAELU TOETAMISE TEENUSE eesmärgiks on isiku parim võimalik toimetulek ja areng psühhosotsiaalse toimetuleku toetamise, igapäeaelu toimetulekuoskuste ja tööoskuste kujundamise ning isiku lähedast ja isikuga koos elavate isikute nõustamise kaudu. Igapäeaelu toetamise teenust võib osutada inimese kodus talle näiteks igapäeaelu oskuseid õpetades, päevakeskuses tugigruppides osaledes, söögitegemist õppides, ametiasutustes asjaajamist harjutades. Igapäeaelu toetamise teenust on õigus saada täisealisel isikul, kellel on raske, sügava või püsiva kuluga psüühikahäire ja kellele ei osutata samal ajal kogukonnas elamise teenust ega ööpäevaringset erihooldusteenust.

TÖÖTAMISE TOETAMISE TEENUSE eesmärk on juhendada ja nõustada inimest, et toetada tema iseseisvat toimetulekut ja parandada elukvaliteeti tema võimetele sobiva töö otsimise ja töötamise ajal. Teenus on mõeldud kodus elava või toetatud elamise teenust kasutava inimese toetamiseks tavapärasel töösuhtes töötamisel. Inimest toetatakse töökoha leidmisel ning hoidmisel. Töötamise toetamise teenust on õigus saada raske, sügava või püsiva kuluga psüühikahäirega täisealisel inimesel. Inimene, kellel on õigus töötamise toetamise teenust saada, vajab töötamise ajal pidevalt toetust ja juhendamist ning talle ei osutata samal ajal ööpäevaringset erihooldusteenust ega kogukonnas elamise teenust, mille käigus on talle tagatud teenuseosutaja territooriumil töö tegemise võimalus.

TOETATUD ELAMISE TEENUS on inimese sotsiaalse toimetuleku ja integratsiooni toetamine temale eluruumi kasutusse andmise võimaluse loomise kaudu. Inimest juhendatakse majapidamise ja igapäeaelu korraldamises eesmärgiga tagada tema võimalikult iseseisev toimetulek iseseisvalt elades. Toetatud elamise teenust võib osutada inimese enda elamispinnal, teenuse osutaja poolt inimesele üüritava elamispinnal või grupikodus. Toetatud elamise teenust on õigus saada raske, sügava või püsiva kuluga psüühikahäirega täisealisel inimesel. Inimene, kellel on õigus toetatud elamise teenust saada, peab suutma ise enda eest hoolitseda ja tulema juhendamisel toime igapäeaelu toimingutega.

KOGUKONNAS ELAMISE TEENUSE sisu on inimese põhivajaduste rahuldamiseks ja arenguks soodsa peresarnase elukorralduse loomine koos majutuse ja toitlustamisega eesmärgiga suurendada inimese iseseisvat toimetulekut ja arendada igapäevaelu tegevuste korraldamise oskusi ühistes tegevustes osalemise kaudu. Kogukonnas elamise teenust on õigus saada raske, sügava või püsiva kuluga psüühikahäirega täisealisel inimesel. Inimene, kellel on õigus saada kogukonnas elamise teenust, peab suutma toime tulla enese eest hoolitsemise ja majapidamistöodes osalemisega.

ÖÖPÄEVARINGNE ERIHOOLDUSTEENUS on inimese ööpäevaringne hooldamine ja arendamine koos majutuse ja toitlustamisega eesmärgiga tagada tema ööpäevaringne iseseisva toimetuleku säilimine ja suurenemine ning turvaline elukeskkond teenuse osutaja territooriumil. Ööpäevaringne erihooldusteenus on inimese ööpäevaringne hooldamine ja arendamine koos majutuse ja toitlustamisega eesmärgiga tagada tema iseseisva toimetuleku säilimine ja suurenemine ning turvaline elukeskkond teenuse osutaja territooriumil.

Ööpäevaringset erihooldusteenust on õigus saada täisealisel inimesel, kellel on raske, sügava või püsiva kuluga psüühikahäire. Tal peab olema tuvastatud raske või sügav puude raskusaste ja tuvastatud töövõime kaotus vähemalt 80%. Ööpäevaringse erihooldusteenuse vajadus peab olema hinnatud rehabilitatsiooniplaanis. Lisaks osutatakse ööpäevaringset erihooldusteenust veel ebastabiilse remissiooniga psüühikahäirega inimestele, sügava liitpuudega inimestele ja kohtumääruse alusel hoolekandetasutusse paigutatutele.

KINNISESSE ASUTUSSE PAIGUTAMINE

TAHTEST OLENEMATU HOOLDUS

Kui tavapäraselt on ööpäevaringse erihooldusteenuse kasutamine vabatahtlik, siis kohtumääruse alusel hoolekandetasutusse paigutatud inimesed saavad teenust tahtvastaselt. Paigutamise vajadus on sel juhul tingitud nende ohtlikkusest enesele või teistele ning teenust osutatakse kinnises asutuses. Kinnises asutuses teenuse osutamine tähendab seda, et teenust saav inimene on teenuseosutaja pideva järelevalve all ega tohi kinnise asutuse territooriumilt lahkuda. Kinnisesse asutusse paigutamist saab kohtult taotleda kohalik omavalitsus või inimese eestkostja. Kui inimene soovib taotleda ööpäevaringset erihooldusteenust, peab ta esitama sotsiaalkindlustusametile (edaspidi SKA) taotluse. Abi saamiseks võib pöörduda SKA juhtumikorraldaja poole. Taotluse võib esitada inimene ise või tema seaduslik esindaja. Taotluses on inimesel õigus valida endale sobiv teenuseosutaja. Teenuse saamiseks peab inimesel olema rehabilitatsiooniplaan soovitusena kasutada parima toimetuleku tagamiseks ööpäevaringset erihooldusteenust.

TAHTEST OLENEMATU RAVI

Tahtest olenematut haiglasse ravile paigutamist kohaldatakse järgmiste asjaolude ilmnemisel:

- isikul esineb raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida
- isiku haiglaravita jätmisel ohustab ta psüühikahäire tõttu iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut
- muud alternatiivsed võimalused ohtu ära hoida ei aita.

Need kolm asjaolu peavad esinema korraga. Tahtest olenematu ravi otsust kuni 48 tunniks tuleb arstil põhjendada ning tagada oma argumentide osas veenvate tõendite olemasolu, et kaitsta end hilisemates vaidlustes.

Ainuüksi ravist keeldumine ei tohi olla aluseks tahtest olenematu ravi vormistamiseks. Patsientidele tuleb pakkuda informatsiooni nende seisukorra ja ravi kohta ning viia läbi teadva nõusoleku protseduur. Patsiendi otsustusvõimetuse korral otsustab patsiendi ravi üle tema lähedane või patsiendi poolt määratud usaldusisik niivõrd kui võrd ta on otsusevõimeline. Otsustusvõimetus võib olla ajutine või osaline.

NB! Tahtest olenematu ravi, kestvusega üle 48 tunni, võib toimuda ainult kohtu loal vastava määru alusel

Tahtest olenematu ravi ajal ei või patsient haiglast lahkuda ilma raviarsti vastava loata. Patsiendile on kehtestatud ka muud piirangud, mis tulenevad haigla sisekorraeeskirjades sätestatust. Nimetatud piirangud reguleerivad muu hulgas isiklike asjade omamist, suhtlemist, suitsetamist ja helistamist.

Tervishoiuteenuse osutajal on õigus kasutada patsiendi suhtes põhjendatud juhul füüsilisi, mehaanilisi või keemilisi ohjeldusmeetmeid, juhul kui patsient ohustab vahetult ja otseselt ennast, teisi ja muud vahendid ohu kõrvaldamiseks puuduvad.

HOOLEKANDEASUTUSSE PAIGUTAMINE

Kohtumäärusega hoolekandeadutusse paigutamisel ei ole rehabilitatsiooniplaan nõutav, kuid et osutada inimesele teenust, arvestades võimalikult palju tema oskuste, võimete ja vajadustega, on rehabilitatsiooniplaani olemasolu soovitatav. Rehabilitatsiooniplaani võib koostada ka siis, kui inimene juba viibib kinnises asutuses. Kohtumäärusega hoolekandeadutusse paigutatud inimese puhul selgitab SKA välja inimese rahalise suutlikkuse tasuda omaosalus ja teeb otsuse, milles märgib inimese kohustuse tasuda omaosalus. Kui taotlejal ei ole piisavalt rahalisi vahendeid omaosaluse tasumiseks, teeb SKA otsuse puudujääva osa hüvitamise kohta riigieelarvest.

6.2. EESTKOSTE SEADMINE

TEOVÕIME

FÜÜSILISE ISIKU TEOVÕIME tähendab võimet teha iseseisvalt kehtivaid tehinguid ja tekitada nende kaudu muudatusi tsiviilõiguste ja kohustustes. Teovõime olemasolu eeldab, et isik saab adekvaatselt aru oma tegude tähendusest. See tähendab, et inimese intellektuaalne tase on selline, et ta saab aru, mida tehtav tehing tähendab ning millised on tagajärjed. Inimese arengutase, tema intellektuaalsed võimed sõltuvad nii vanusest kui ka vaimsest tervisest. Seetõttu ongi teovõime määramisel kaks olulist kriteeriumi – vanus ja vaimne tervis.

TEOVÕIMELISED on need, kes on täisealised ja kelle teovõime ei ole vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu piiratud. Samuti need 15-18aastased alaealised, kellele kohus on andnud täieliku teovõime.

PIIRATUD TEOVÕIME on täisealisel isikul, kes vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kehtvalt ei suuda oma tegudest aru saada või neid juhtida. Seega on täisealise isiku teovõime piiratud kahe asjaolu üheaegsel esinemisel:

- 1) isikul esineb kas vaimuhaigus, nõrgamõistuslikkus või muu psüühikahäire
- 2) isik ei ole võimeline vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttukehtvalt aru saama oma tegudest või neid juhtima.

Nende asjaolude vahel peab eksisteerima põhjuslik seos. Oluline on, et selline võimetus oleks kehtev. Alati ei pea olema tegemist vaimuhaiguse või nõrgamõistuslikkusega. Tegemist võib olla mõne muu psüühikahäirega, mille tõttu on psüühika siiski kehtvalt häiritud, nii et isik ei suuda oma tegudest ega nende tagajärgedest aru saada

Maksimaalse teovõime säilitamise põhimõte

Teovõime piiramise põhimõte on teovõime piiramine võimalikult vähesel määral ja isiku maksimaalne kaasamine tema teovõime piiramise protsessi. Eestkostja määramisele kui kõige äärmuslikumale abinõule tuleb eelistada võimaluse korral muid abinõusid.

TSIVIILKOHTUMENETLUSTEOVÕIME on vajalik tsiviilkohtus asjade ajamiseks. Piiratud teovõimega isikul ei ole tsiviilkohtumenetlusteovõimet, v.a juhul kui täisealise isiku teovõime piiratus ei

puuduta tsiviilmenetlusõiguste teostamist ja tsiviilmenetluskohustuste täitmist. Lisaks tuleneb erand seadusest, mille kohaselt on tsiviilkohtumenetlusteovõime eestkostetaval täisealisele isikule eestkoste seadmise menetluses ja isikul tema kinnisesse asutusse paigutamise menetluses, kui ta on vähemalt 14aastane. Seega on täisealisele isikule eestkoste seadmise menetluses eestkostetaval tsiviilkohtumenetlusteovõime, mis võimaldab tal teha kõiki menetlustoiminguid.

EESTKOSTJA MÄÄRAMISEKS saab kohtule avalduse esitada isik ise, tema vanem, abikaasa või täisealine laps või valla- või linnavalitsus. Lisaks eeltoodule saab eestkoste seadmise menetluse algatada ka kohus omal algatusel. Omal algatusel võib kohus alustada eestkostja määramise menetlust eelkõige juhul, kui ükski seaduse järgi õigustatud isik ei ole eestkostja määramise avaldust kohtule küll esitanud, kuid kohut teavitatakse muul viisil eestkostet vajavast isikust.

KOHTUPSÜHHIAATRILINE EKSPERTIIS teeb kindlaks kas ja kui suurel määral eestkostja määramine on õigustatud. Kohus, otsustades täisealisele isikule eestkostja määramise, peab kõigepealt kindlaks tegema, kas tegemist on isikuga, kes ei suuda vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kehtvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida. Kohus teeb selle eelkõige kindlaks kohtupsühhiaatrilise ekspertiisi määramise kaudu. Kohtul on üldjuhul kohustus määrata ekspertiis. Ekspertiisi ei pea määrama siis, kui eestkostja määramise avalduse esitas eestkostet vajav isik ise ning avaldusele on lisatud tema tervislikku seisundit kajastavad dokumendid ja isik loobub ekspertiisi tegemise õigusest ja ekspertiis on eestkostja ülesannete mahtu arvestades ebamõistlikult kulukas või töömahukas.

ÕIGUS ESINDAJALE

Kui kohtu hinnangul on isiku huvides vaja määrata talle menetluses esindaja, määrab kohus eestkoste seadmise menetluseks piiratud teovõimega täisealisele isikule esindaja. Kohus määrab isikule esindaja eelkõige, kui

- teda ei esinda tsiviilkohtumenetlusteovõimeline isik
- kui kohus ei kuula isikut ennast menetluses ära
- kui eestkoste kavatakse seada isiku kõigi või enamuse tema asjade ajamiseks
- kui eestkostja pädevust laiendatakse.

Esindaja peab isikuga, kellele eestkoste seadmist menetletakse isiklikult kohtuma ja ta ära kuulama kohtuniku nõusolekuta.

ÄRAKUULAMINE

Psüühikahäirega isiku peab kohus vajaduse korral ära kuulama isiku jaoks tavalises keskkonnas. Kohtu erinõude alusel võib isiku ära kuulata ka teine kohus, seda aga üksnes juhul, kui on ilmne, et kohus võib ära kuulamisega saadud teavet ka isikliku kogemusega hinnata. Isikut ei pea ära kuulama, kui sellest võivad tema tervislikku seisundit kajastavate dokumentide või pädeva arsti arvamuse kohaselt tuleneda isiku tervisele kahjulikud tagajärjed või kui kohus on vahetu mulje põhjal veendunud, et isik ei ole ilmselt võimeline oma tahet avaldama. Seda, mida tähendab, "vahetu mulje põhjal veendunud" seadus ei sätesta.

Kui isikut ei ole ära kuulatud, peab kohtumäärusest selle kohta nähtuma ka põhjendus.

EESTKOSTJA ISIK JA ÜLESANDED

Eestkostjana eelistatakse füüsilist isikut, kes oma isikuomaduste ja võimete kohaselt sobib eestkostja ülesandeid täitma. Füüsilise isiku eestkostjaks määramisel peab kohus kontrollima, kas isik sobib oma isikuomadustelt ja võimetelt eestkostetava huve kaitsma. Eestkostjat määrates arvestatakse ka tema ja

eestkostetava vahelisi suhteid. Kui täisealine isik teeb või on varem teinud ettepaneku eestkostja isiku määramise kohta, tuleb tema ettepanekut arvestada, kui see ei ole tema huvidega vastuolus. Isiku võib eestkostjaks määrata tema nõusolekul.

Eestkostjaks ei või määrata selle tervishoiu-, hoolekande- või haridusasutuse töötajat, kus täisealine elab. Kui eestkostet vajav isik teeb või on varem teinud ettepaneku eestkostja isiku määramise kohta, tuleb tema ettepanekut arvestada, kui see ei ole tema huvidega vastuolus. Kui sobivat füüsilist isikut ei leita, siis võib eestkostjaks määrata ka juriidilise isiku. Juriidiline isik peab vähemalt kord aastas kontrollima, kas eestkostjale on võimalik määrata füüsilisest isikust eestkostjat. Ja kui ka juriidilist isikut ei ole võimalik määrata eestkostjaks, siis määratakse eestkostjaks elukohajärgne valla- või linnavalitsus.

Eestkostja võib määrata ainult nende ülesannete täitmiseks, milleks eestkoste on vajalik. Seaduse kohaselt on eestkostja oma ülesannete ulatuses eestkostetava seaduslik esindaja ning seaduse kohaselt eeldatakse, et eestkostetava teovõime on piiratud selles ulatuses, milles talle on eestkostja määratud. Eestkostjal puudub perekonnaseaduses loetletud tehingute puhul vaba valik eestkostetava nimel tehingute tegemiseks ning seaduse kohaselt on nendeks tehinguteks vajalik ka kohtu nõusolek.

EESTKOSTE ULATUS

Eestkostja võib määrata isiku kõigi asjade ajamiseks ja ka osaliselt, s.o teatud toimingute tegemiseks, kusjuures oluline on teada, et eestkostja võib määrata ainult nende ülesannete täitmiseks, milleks eestkoste on vajalik. Ainuüksi psüühilise haiguse diagnoosi olemasolu ei saa olla aluseks isiku teovõimepiiramisele. Kui isik ei ole oma psüühilise seisundi tõttu võimeline kestvalt aru saada oma tegudest ega neid juhtima, siis määratakse eestkostja isiku kõigi asjade ajamiseks. Juhul kui kohus seab eestkoste eestkostetava kõigi asjade ajamiseks või kui eestkostja ülesannete ringi selliselt laiendatakse, loetakse lisaks, et eestkostetav on tunnustatud valimisõiguse tähenduses teovõimetuks ja ta kaotab hääleõiguse.

Eestkoste ei ole vajalik, kui isiku huve saab kaitsta volituse andmise ja perekonnaliikmete või muude abiliste kaudu. Seejuures tuleb tähelepanu pöörata sellele, et isik oleks volituse andmise ajal volitamise osas teovõimeline.

Isiku eestkostevajaduse ja selle ulatuse tuvastab kohus asjas kogutud tõendite alusel. Kogutud tõendite alusel peab olema võimalik piisavalt täpselt tuvastada, millises osas on isiku teovõime psüühikahäire tõttu piiratud ning millises osas suudab isik hoolimata oma psüühikahäirest oma tegudest aru saada ja neid juhtida. Eestkostja ülesannete ulatus sõltub eelkõige sellest, milline on isiku eestkostevajadus. Juhul, kui kohus tuvastab isiku piiratud teovõime, ei vaja isik hoolimata piiratud teovõimest eestkostet osas, milles tema õigused ja huvid on kaitstud muul viisil.

Nimetatud kogutud tõendid on:

1) kohaliku omavalitsuse arvamus. Arvamus peaks sisaldama ülevaadet isiku tegelikust olukorrast, sh sellest, millised on isiku sotsiaalsed suhted ja kuidas tuleb isik toime oma igapäevaeluga ning ka arvamust selle kohta, kas isik vajab kohaliku omavalitsuse hinnangul eestkoste seadmist ja kui vajab, siis millises ulatuses.

2) kohtupsühhiaatriline ekspertiis – kuna eelkõige lähtuvad kohtud eestkoste ulatuse väljaselgitamisel kohtupsühhiaatrilisest ekspertiisist, siis on oluline, et ekspertiisiaktis oleks kirjas võimalikult palju informatsiooni isiku seisundi kohta.

Lisaks eeltoodule võivad täiendavateks tõenditeks olla raviarsti tõend isiku tervisliku seisundi, sh psüühilise seisundi kohta, hooldekodu hinnang isiku tervisliku seisundi kohta jms.

Isikul võib olla ka üksnes osaliselt piiratud teovõime, s.o osas, milles ta vaimse tervise seisundi tõttu ei saa oma tegude tähendusest aru ega suuda arukalt tegutseda. Neis küsimustes, kus isik saab oma tegude tähendusest aru ja suudab neid juhtida, ei ole isiku teovõime piiratud. Neis küsimustes tuleb austada isiku õigust vabale eneseteostusele ning selles osas võib isik iseseisvalt oma elu puudutavaid otsuseid vastu võtta ning õiguskäibes osaleda.

Kohtul tuleb täisealisele isikule eestkoste seadmisel anda hinnang ka isiku võimele saada aru abielu sõlmimise, isaduse omaksvõtu ja muude perekonnaõiguslike tehingute õiguslikest tagajärgedest. Selle sätte mõte on, et kui isik soovib pärast tema üle eestkoste seadmist teha mõne perekonnaõigusliku toiminguga, nt sõlmida abielu, on võimalik eestkoste seadmise määruse põhjal otsustada sellise toiminguga kehtivuse üle. Ka käivad perekonnaõiguslike tehingute alla muu hulgas isaduse vaidlustamine, isaduse omaksvõtuks nõusoleku andmine, vanema hooldusõiguse teostamine, lapsendamine.

Seaduse kohaselt tuleb eestkostja määramise määruuses muuhulgas märkida aeg, millal kohus hiljemalt otsustab eestkoste lõpetamise või pikendamise. See aeg ei või olla pikem kui **viis aastat** alates määruse tegemisest. Juhul kui kohus on otsustanud seada eestkoste viieks aastaks, on kohtul kohustus kontrollida eestkoste jätkumise vajalikkust iga kolme aasta järel.

EESTKOSTJA MÄÄRAMISE LAHEND

Eestkostja määramisel peab kohtumääruse resolutsioonist selgelt nähtuma, missuguses ulatuses on kohus isikul piiratud teovõime tuvastanud ja millised on sellest tulenevalt eestkostja ülesanded.

MÄÄRUSKAEBUSE ESITAMINE

Seadus sätestab, et eestkostetaval on õigus esitada talle eestkostja määramise menetluses määruskaebus maakohtu menetlust lõpetava määruse peale 15 päeva jooksul määruse edastamisest arvates, kusjuures määruskaebuse esitamise tähtaeg hakkab tema jaoks kulgema hetkest, mil määrus talle edastati.

JÄRELVALVE EESTKOSTJA TEGEVUSE ÜLE

1. juulil 2010 jõustunud perekonnaseadus tõi kohtutele kaasa täiendava ülesandena eestkoste järelevalve teostamise kohustuse. Seaduse kohaselt peab eestkostja oma tegevusest regulaarselt eestkosteasutusele aru andma, kusjuures seadus nõuab iga-aastaste kirjalike aruannete esitamist eestkostetava vara valitsemise kohta. Järelevalve teostamine kohtu poolt seisneb: 1) eestkostjale teatud tehingute tegemiseks nõusoleku andmine: seadus loetleb tehingud, mida eestkostja ei või eestkostetava varaga teha ilma selleks eestkosteasutuselt eelnevat nõusolekut saamata; 2) eestkostja aruandluse kontrollimine.

EESTKOSTJA ÜLESANNETE MUUTMINE, UUE EESTKOSTJA MÄÄRAMINE, EESTKOSTJA AMETIAJA PIKENDAMINE

Eestkostja ülesannete ringi muutmisele ja uue eestkostja määramisele, samuti eestkostja ametiaja pikendamisele kohaldatakse eestkostja määramise kohta sätestatud. Kohus ei pea eestkostja ülesannete muutmisel, uue eestkostja määramisel või eestkostja ametiaja pikendamisel uut ekspertiisi tegema ega eestkostetavale menetluseks esindajat määrama, kui eestkostja ülesandeid oluliselt ei laiendata või kui eestkoste määramise aluseks olevast ekspertiisist on möödunud vähem kui viis aastat. Samas on isikul alati õigus nõuda uut ekspertiisi ja esindajat.

7. PUUE JA TÖÖVÕIMETUS

Sotsiaalkindlustusamet tuvastab püsiva töövõimetuse või puude dokumentide alusel ekspertarsti kaasates. Püsiva töövõimetuse või puude tuvastamise ekspertiis tehakse kahe erineva dokumendi põhjal – inimene ise täidab ekspertiisitaotluse vormi, pere- või eriarst täidab terviseseisundi kirjelduse vormi.

7.1. PUUDETOETUS

PUUE on inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, mis koostoimes erinevate suhtumuslike ja keskkondlike takistustega tõkestab ühiskonnaelus osalemist teistega võrdsetel alustel.

PUUDE RASKUSASTME TUVASTAMINE

Puue tuvastatakse järgmistel põhjustel:

- sügav, kui inimene vajab ööpäevaringselt pidevat kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet
- raske, kui inimene vajab igal ööpäeval kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet
- keskmine, kui inimene vajab regulaarset kõrvalabi või juhendamist väljaspool oma elamiskohta vähemalt korra nädalas.

Puude tuvastamiseks tuleb pöörduda sotsiaalkindlustusameti poole, kes teeb ekspertiisi, kaasates ekspertarsti. Puude raskusastme ja puudest tulenevate lisakulude tuvastamiseks tuleb inimesel endal täita vormikohane ekspertiisitaotlus. Täidetud taotluse võib viia pensioniametisse, saata posti või e-posti teel. Pensioniametite postiaadressid ja e-posti aadressid leiate: <http://www.ensib.ee/kontakt-2/>.

PUUDETOETUSE ARVUTAMINE

Puude raskusastme ja puudest tulenevate lisakulude kohta vormistab sotsiaalkindlustusamet kirjaliku otsuse, mis saadetakse isikule ja ekspertiisitaotluses märgitud ning isiku terviseseisundi kirjelduse esitanud arstile.

Puuetega inimeste sotsiaaltoetusi makstakse puudest tingitud lisakulude osaliseks hüvitamiseks inimestele, kellel on tuvastatud keskmine, raske või sügav puue. Puue määratakse tähtajaga 6 kuud kuni 5 aastat.

NB! Puude raskusaste võib rehabiliteerimise, abivahendite kasutamise, elukeskkonna kohandamise või muude asjaolude mõjul muutuda.

Riik maksab puudega inimestele sotsiaaltoetusi, kui puudega inimesel on oma puude tõttu lisakulutusi, näiteks kui ta vajab abivahendeid, hooldust, rehabilitatsiooni või kui lisakulutused on seotud transpordi, töötamise või õppimisega.

Tööealise inimese puudest tulenevad lisakulud tuvastatakse, arvestades tema vajadusi (ravimite, transpordi, abivahendite, eririietuse ja jalatsite, suurenenud majapidamiskulutuste hüvitamise, kommunikatsioonivahendite vajadus) ja inimese kompenseerimata funktsioonihäirete suurust.

Kui puudetoetus on vähenenud

Puudetoetuste määramine käib arvutimaatriksi ja algoritmide järgi (selle alusel, mida inimene ise on taotluses märkinud), toetuse vähenemisel võib olla erinevaid põhjusi:

- inimene ise on taotluses kirjeldanud eelmisest taotlusest paremat seisut, näiteks kui eelmises taotluses märkis, *et poeskäimine ja kottide koju tassimine on väga raske*, järgmises aga, *et raske*, siis juba arvutabki maatriksi, et lisakulude vajadus on vähenenud
- kui inimene on mõne punkti taotluses jätnud täitmata, siis lisakulude vajaduse protsent väheneb kohe. Sellest moraal – tuleb täita kõik väljad, ükskõik kui tobe see ei tundu (nt kui inimene tunneb, et teda see punkt ei puuduta ega kõneta ja jätab vahele).
- raviarsti hinnangul on inimese seisund parem võrreldes eelmise taotluse täitmise ajaga.
- terviseseisundi hinnangut andval arstil puudusid olulised andmed patsiendi terviseseisundi või tehtud uuringu tulemuste kohta
- e-tervises olid puudulikud andmed
- inimene ise on hinnanud oma vajadusi hetkeolukorra järgi, mis on taotluse täitmise hetkel olnud parem kui eelmise taotluse ajal (s.o inimlik tegur).

7.2. PÜSIV TÖÖVÕIMETUS

TÖÖVÕIMETUSPENSION on üks riikliku pensioni liike. Töövõimetuspension on asendussissetulek ja kompenseerib seda, et inimene ei saa osaliselt või täielikult töötada. Alla 100% töövõime kaotuse korral eeldatakse, et inimene peaks allesjäänud töövõime osas osajaga töötama. Püsiv töövõimetus määratakse tähtajaga 6 kuud kuni 5 aastat.

Püsiv töövõimetus on:

- **täielik** (100%), kui inimesel esineb haigusest või vigastusest põhjustatud tugevasti väljendunud funktsioonihäire, mille tõttu ta ei ole võimeline tööga elatist teenima
- **osaline** (10-90%), kui inimene on võimeline tööga elatist teenima, kuid haigusest või vigastusest põhjustatud funktsioonihäire tõttu ei ole võimeline tegema talle sobivat tööd tööaja üldisele riiklikule normile vastavas mahus.

TÖÖVÕIMETUSE PROTSENDI TUVASTAMINE

Püsiva töövõimetus ekspertiisi võib taotleda:

- üldjuhul töövõimelises eas inimene, s.o alates 16. eluaastast kuni riikliku pensionikindlustuse seaduses sätestatud vanaduspensionieani
- erandina pärast vanaduspensioniea saabumist või nooremas eas kui 16 eluaastat juhul, kui tervis on kahjustatud kutsehaiguse, töövigastuse, politsei-, piirivalve-, päästeteenistuse või muude teenistuskohustuste täitmise, tuumakatastroofi, liiklusõnnetuse või vägivalvakuriteo tagajärjel või kui inimene taotleb pensioni Eesti Vabariigi ja mõne teise riigi vahel sõlmitud lepingu alusel.

Püsiva töövõimetus ekspertiisi teeb sotsiaalkindlustusamet, kaasates ekspertarste. Sotsiaalkindlustusamet teeb päringu tervise infosüsteemi isiku terviseseisundi kirjelduse saamiseks.

Püsiva töövõimetus tuvastamiseks tuleb inimesel täita vormikohane ekspertiisitaotlus. Lisaks esitatud taotlusele on oluline arsti poolt täidetud elektrooniline haiguslugu (s.h arsti külastused, analüüsid jm). Inimene peab olema nimetatud arsti vastuvõtul käinud taotluse esitamisele eelneva 3 kuu jooksul.

Taotluse vormi saate elukohajärgsest pensioniametist, kus vajadusel klienditeenindaja abistab inimest taotluse täitmisel, või sotsiaalkindlustusameti kodulehelt rubriigis „Blanketid/ekspertiisi blanketid”.

Kui inimene taotluse täitmisega iseseisvalt toime ei tule ja tal ei ole võimalik minna pensioniameti klienditeenindusse, võib taotluse täita ka püsivat töövõimetust taotleva inimese pereliige, hooldaja, sotsiaaltöötaja või muu abistaja. Lisaks taotluse täitja allkirjale peab taotlusel olema ekspertiisi taotleva inimese või tema seadusliku esindaja allkiri.

Juhul, kui isik taotleb püsiva töövõimetuse, puude raskusastme ja puudest tulenevate lisakulude tuvastamist üheaegselt, täidetakse ühine ekspertiisitaotlus.

TÖÖVÕIMETUSE KORDUV EKSPERTIIS

Püsiva töövõimetuse ekspertiisi korduvaks taotlemiseks esitab inimene ekspertiisiotsuses määratud püsiva töövõimetuse korduvekspertiisi tähtjaks sotsiaalkindlustusametile uue ekspertiisitaotluse. Terviseseisundi või püsiva töövõimetuse põhjuse muutumisel võib inimene taotleda uut ekspertiisi enne korduvekspertiisi tähtaja saabumist. Püsiva töövõimetuse ekspertiisi tehakse dokumentide alusel, inimene ekspertiisi tegijaga kohtuma ei pea.

Püsiva töövõimetuse ekspertiisi tulemuste kohta vormistab sotsiaalkindlustusamet kirjaliku otsuse, mis saadetakse isikule ja ekspertiisitaotluses märgitud ning isiku terviseseisundi kirjelduse esitanud arstile. Otsusest teavitatakse vajadusel haigekassat. Püsiva töövõimetuse ekspertiisi teostamise tavapärane pikkus on poolteist kuud. Pikenenud menetluse tõttu inimene rahas ei kaota.

VAIDE ESITAMINE

Kui leiate, et Teie töövõimetusprotsent oleks pidanud olema suurem kui Teile määrati, võite esitada vaide 3 kuu jooksul otsusest teadasaamise päevast sotsiaalkindlustusametile (Lembitu 12, 15092 Tallinn)

Lähtuvalt haldusmenetluse seaduse § 76 lõigetest 2 ja 3 märgitakse vaidele:

- vaide esitaja nimi või nimetus, postiaadress ja sidevahendite numbrid;
- vaidlustatava haldusakti või toimingu sisu
- põhjused, miks vaide esitaja leiab, et haldusakt või toiming rikub tema õigusi
- vaide esitaja selgelt väljendatud taotlus
- vaide esitaja kinnitus selle kohta, et vaieldavas asjas ei ole jõustunud kohtuotsust ega toimu kohtumenetlust
- vaidele lisatud dokumentide loetelu
- allkiri.

Vaidele kirjutab alla esitaja või tema esindaja. Vaide esitaja esindaja lisab vaidele juurde esindusõigust tõendava dokumendi või volikirja (kui seda ei ole esitatud varem).

Püsiv töövõimetuse ulatusega 40-100% annab õiguse taotleda töövõimetuspension. Töövõimetuspension taotlemiseks tuleb täita töövõimetuspension taotlus, mille vormi saab pensioniametist (klienditeeninduse aadressid ja vastuvõtuajad leiate koduleheküljelt rubriigis "Klienditeenindused") või koduleheküljelt rubriigist "Blanketid/pensionide blanketid".

8. HEA TEADA

8.1. EESTI RIIGI POOLT PAKUTAVAD TEENUSED JA TOETUSED

Riiklikke hüvitisi, toetusi ja teenused on kodanikel võimalus saada Haigekassa, töötukassa ja/või sotsiaalkindlustusameti kaudu või kohaliku omavalitsuse vahendusel.

Riigi poolt on korraldatud need hoolekandeteenused, mida teenuse keerukusest tulenevalt ei ole mõistlik kohalikul tasandil korraldada.

Riiklikud sotsiaalhoolekande teenused ja toetused on:

SOTSIAALTEENUS on isiku või perekonna toimetulekut soodustav **mitterahaline toetus**.

SOTSIAALTOETUS on isiku või perekonna toimetuleku soodustamiseks antav **rahaline toetus**.

TOIMETULEKUTOETUS on riigi rahaline abi puuduses inimestele. Toimetulekutoetust maksab kohalik omavalitsus riigieelarvelistest vahenditest. Toimetulekutoetust makstakse siis, kui kõik muud vaesuse ja puuduse leevendamise abinõud on osutunud ebapiisavaks.

Toimetulekutoetust on õigus taotleda üksi elaval isikul või perekonnal, kes on Eesti Vabariigi kodanikud või omavad kehtivat elamisluba ja sissekirjutust.

Toimetulekutoetust on õigus saada üksi elaval isikul või perekonnal, kelle kuu netosissetulek pärast eluruumi alaliste kulude mahaarvamist jääb kohaliku omavalitsuse volikogu kehtestatud kulude piirmäärade ulatuses alla kehtestatud toimetulekupiiri. Toimetulekupiir on 76,70 eurot esimese pereliikme ja 61,36 eurot iga järgmise pereliikme kohta.

Lisaks võib valla- või linnavalitsus määrata ja maksta täiendavaid sotsiaaltoetusi kohaliku omavalitsuse eelarvest.

SOODUSTINGIMUSTEL ERALDATAVATE TEHNILISTE ABIVAHENDITE TEENUS

Abivahendi vajadust tõendab arstitõend või rehabilitatsiooniplaan, millele on märgitud vastava abivahendi vajadus.

Abivahendite loetelu on üleval sotsiaalministeeriumi kodulehel (infotelefon 626 9301) www.sm.ee - *Sinule – Puudega inimesele – Sotsiaalteenused puudega inimesele – Abivahendid*.

REHABILITATSIOONITEENUS on sotsiaalteenus, mille eesmärk on parandada puudega inimese iseseisvat toimetulekut, suurendada ühiskonda kaasatust ja soodustada töötamist või tööle asumist. Rehabilitatsiooniteenuse käigus hinnatakse inimese toimetulekut ja kõrvalabi vajadust, tehakse ettepanekuid kodu-, töö- ja õpikeskkonna kohandamiseks, abivahendi saamiseks ja kasutamiseks. Inimest nõustatakse erinevates valdkondades, et parandada edasist sotsiaalset toimetulekut.

Kellel on õigus rehabilitatsiooniteenusele

- 1) Kõigil puuet taotlevatel lastel ja neil puuet taotlevatel tööelistel isikutel, kelle suhtes teeb vastava otsuse sotsiaalkindlustusamet
- 2) Puudega lastel ja täiskasvanutel
- 3) Tööelistel (16aastastel kuni vanaduspensionini ealistel) psüühilise erivajadusega inimestel, kelle töövõime kaotus on vähemalt 40%
- 4) Alaealiste komisjoni otsusel suunatud isikutel.

Rehabilitatsiooniteenuse taotlemiseks tuleb esitada taotlus elukohajärgsesse sotsiaalkindlustusameti pensioniametisse. Taotluse võib saata postiga. Taotluse vormi saab kõikidest pensioniametitest, samuti sotsiaalkindlustusameti kodulehelt <http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/riigi-rahastatavad-teenused/rehabilitatsioon.html>

LASTE ASENDUSKODU TEENUS

Asenduskoduteenusele õigustatud lapse elukohajärgne valla- või linnavalitsus teeb otsuse lapse asenduskoduteenusele suunamise kohta, valib lapsele sobiva asenduskoduteenuse osutaja ja esitab asenduskoduteenuse rahastamise taotluse lapse elukohajärgsele maavanemale.

RIIKLIK LAPSEHOIUTEENUS on raske ja sügava puudega lastele. Lapsehoiuteenuse hüvitamisele riigi poolt on õigus raske või sügava puudega lapse seaduslikul esindajal (lapsevanem või eestkostja) või lapsele perekonnas hooldamise teenuse (*sotsiaalhoolekande seadus § 252 lg 1*) pakkujal kuni selle kalendriaasta lõpuni, kui laps saab 18aastaseks, eeldusel et:

- lapse hooldusteenuste vajadus on kirjas lapse rehabilitatsiooniplaanis
- lapse hooldamine ei ole samal ajal tagatud teiste sotsiaalteenustega (v.a lapse perekonnas hooldamine)
- laps ei viibi samal ajal haridusasutuses.

Enne lapsehoiuteenuse hüvitamise taotlemist tuleb taotlejal leida sobiv teenusepakkuja ning temaga teenuse pakkumise tingimused, sh periood ning hind, kokku leppida. Seejärel esitab lapse seaduslik esindaja või perekonnas hooldaja lapsehoiuteenuse hüvitise saamiseks taotluse koos nõutavate dokumentidega lapse elukohajärgsele kohalikule omavalitsusele. Kui kõik dokumendid on nõuetekohaselt esitatud, teeb kohalik omavalitsus otsuse lapse teenusele suunamise kohta 10 tööpäeva jooksul. Rohkem infot <http://www.sm.ee/sinule/perele/sotsiaalteenused-peredele/lapsehoid/riigi-rahastatav-lapsehoiuteenus.html>.

8.2. KOHALIKU OMAVALITSUSE PAKUTAVAD TEENUSED JA TOETUSED

Kohaliku omavalitsuse ülesanne on sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi andmine ja korraldamine.

Täiendavate toetuste ja soodustuste kohta saab täpsemat informatsiooni elukohajärgsest linna- või vallavalitsusest.

SOTSIAALTEENUSED

Sotsiaalnõustamine – nõustamise eesmärk on inimese iseseisva psühhosotsiaalse toimetulekuvõime kujundamine või taastamine ning vajadusel sotsiaalse keskkonna tingimuste hindamine.

Võlanõustamine – eesmärk on nõustada võlaprobleemiga isikut, et ta eluga paremini toime tuleks ja tal ei tekiks uusi üle jõu käivaid rahalisi kohustusi.

Päevakeskus – kohalike omavalitsuste või mittetulundusühingute poolt loodud keskused, kus pakutakse võimalust soodustingimustel avalikke teenuseid kasutada ja vaba aega veeta (nt pesu pesemine, juuksuriteenus, toitlustamine või sauna kasutamine tasuta või teenuse tegelikust hinnast odavamalt).

Koduhooldusteenus – eesmärk on aidata vähenenud toimetulekuvõimega eakal inimesel iseseisvalt, pere või sotsiaaltöötaja organiseeritud teenuste abil harjumuspäras keskkonnas (kodus) toime tulla.

Tugiisik perele – eesmärk on inimese toimetuleku tagamine.

Tugiisik lapsele – eesmärk on lapsele turvalise ja toetava kasvukeskkonna tagamine.

Isiklik abistaja – eesmärk on puudega inimeste iseseisvuse ja osalemise suurendamine kõikides eluvaldkondades ning pereliikmete hoolduskoormuse vähendamine.

Sotsiaaleluase – eesmärk on eluaseme võimaldamine neile isikutele ja perekondadele, kes ei ole ise võimelised seda endale tagama. Eluasemeteenuse taotlemiseks tuleb pöörduda elukohajärgse kohaliku omavalitsuse poole.

Eluruumide kohandamine – eesmärk on tagada isikule, kellel on raskusi eluruumis liikumise, suhtlemise või endaga toimetulekuga võimalikult iseseisev või võimalikult vähest kõrvalabi vajav turvaline toimetulek eluruumi piires ning sellesse sisenemisel ja väljumisel.

Sotsiaaltransport – kohalik omavalitsus on kohustatud tagama võimaluse vajamineva transpordi kasutamiseks liikumis- ja nägemisfunktsiooni kahjustusega ning vaimupuudega isikutele, kellel on kahjustusest või vaimupuudest tingitult takistusi isikliku või ühistranspordi kasutamiseks õppimiseks, töötamiseks ja avalike teenuste kasutamiseks.

Puuetega lastele võimalik lisaks saada toetust, nt:

- abivahendite täiendav rahastamine,
- lapsehoiuteenus sh hoolekandeesutustes,
- hooldajatoetus ja sellega kaasnev sotsiaalkindlustus,
- koolitused lapsevanematele, lastele,
- üritused ja lapsevanemate eneseabigruppide loomine ja toetamine,

Muud täiendavad toetused ja hüvitised (nt kriisi-, ravi-, kütte-, kolimis-, remondi-, dokumendi-, aabitsa-, laste toimetuleku-, transpordi-, riide- ja toiduabi toetus) vastavalt kohalike omavalitsuste võimalustele.

8.3. KASULIK TEAVE

LINGID

Diagnooside ja haiguste mõisted: www.kliinik.ee ja www.inimene.ee

Õigusabi taotluse vorm: <http://www.juristaitab.ee/vormid-ja-kasulikud-viited/dokumentide-naidised/riigi-oigusabi-vormid/>

Menetlustaotluse vorm: <http://www.juristaitab.ee/vormid-ja-kasulikud-viited/dokumentide-naidised/menetlusabi>

Püsiva töövõimetuse taotlus: <http://www.ensib.ee/ekspertiis-ja-rehabilitatsioon/>

INFOTELEFONID

1220 Perearsti nõuandetelefon (24 h)

Üleriigiliselt perearsti nõuandetelefonilt **1220** on **võimalik saada ööpäev läbi nõu lihtsamate terviseprobleemide korral**, juhiseid esmaseks abiks ning vajadusel ka infot tervishoiu korraldust puudutavates küsimustes. Nõu antakse eesti ja vene keeles.

16662 Mürgistusteabe infoliin (tööaeg 9 –17)

112 Kiirabi (häirekeskuse hädaabi number)

16363 Haigekassa üldinfo

16106 Sotsiaalkindlustusameti üldinfo

TASUTA ÕIGUSABI

Elektroonilise õigusabiportaali koduleht: www.juristaitab.ee. Asukohad ja lahtiolekuajad:

Tallinnas aadressil Tõnismägi 3a igal teisipäeval kella 10–13 ja neljapäeval kella 13–16.
Eelregistreerimine telefonil 644 9501 või e-kirjaga jana.kitter@juristideliit.ee

Tartus Tähtvere päevakeskuses Veski tn 35 igal kolmapäeval kella 10–13.
Eelregistreerimine e-posti aadressil raivokiisk@hotmail.ee

Jõhvis Jõhvi seltsimajas Kooli tee 2 iga kuu teisel neljapäeval kella 10–13.
Eelregistreerimine e-posti aadressil artesti@hotmail.ee

Eesti Kurtide Liit annab õigusabi Tallinna, Tartu, Pärnu ja Rakvere puuetega inimestele.

Eesti Kutsehaigete Liit annab õigusabi Tallinna, Tartu, Pärnu ja Rakvere puuetega inimestele.

Sihtasutus Õigusteenuste Büroo annab õigusabi Tallinnas, Tartus, Rakveres ja Jõhvis.

SEADUSANDLUS

Teatmikus on kasutatud Eestis kehtivat seadusandlust:

Avaliku teabe seadus - isikuandmetele juurdepääs
Eesti Vabariigi Põhiseadus - põhiõigused, õiguse mõistmine
Isikuandmete kaitse seadus - delikaatsed isikuandmed
Karistusseadustik - ravivead, surma põhjustamine ja karistamine
Perekonnaseadus - lapse hooldamine ja elatis
Psühhiaatrilise abi seadus - sundravi, järelevalve ja ekspertiis
Ravikindlustusseadus - juurdepääs tervishoiuteenustele
Riigi õigusabi seadus - tasuta advokaat ja menetluskulud
Riigilõivu seadus - kohtusse pöördumine
Sotsiaalhoolekande seadus - sotsiaalhoolekande korraldamine
Tervishoiuteenuste korraldamise seadus - järelevalve ja vältimatu arstiabi
Tsiviilkohtumenetluse seadus - riigi õigusabi ja hagiavaldus ja hagid
Tsiviilseadustiku üldosa seadus - teovõime
Võlaõigusseadus - tervishoiuteenuse osutaja ja patsiendi kohustused

Valdkonnaga seonduvalt on olulised ka järgmised õigusaktid:

Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta (siduv)
Euroopa sotsiaalharta (siduv)
Inimõiguste ja biomeditsiini konventsioon (siduv)